

MITEN MAANKÄYTTÖPOLITIIKALLA KEHITETÄÄN
SODANKYLÄN KUNNAN ELINVOIMAA

Pesonen Ari

Opinnäytetyö
Tekniikan ja liikenteen ala
Tieto- ja innovaatiojohtaminen
Insinööri (ylempi AMK)

2018

Tekniikan ja liikenteen ala
Tieto- ja innovaatiojohtaminen
Insinööri (YAMK)

Tekijä(t)	Ari Pesonen	Vuosi	2018
Ohjaaja(t)	Veikko Kärnä		
Toimeksiantaja	Sodankylän kunta		
Työn nimi	Miten maankäyttöpoliitilla kehitetään Sodankylän kunnan elinvoimaa		
Sivu- ja liitemäärä	55 + 1		

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää Sodankylän kunnan maankäyttöpoliittikkaa. Tutkimuksen tarkoituksena on antaa kehittämisehdotuksia elinvoiman kehittämiseksi. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten maankäyttöpoliitilla kehitetään Sodankylän kunnan elinvoimaa. Tutkimusta voidaan hyödyntää Sodankylän kunnan maankäyttöpoliittisen ohjelman laadinnassa. Kuntien rooli on muuttumassa mahdollisten rakenteellisten muutosten kautta ja kuntien elinvoimaan liittyvien tehtävien merkitys kasvaa uudistusten johdosta. Myös uudistuneiden lainsäädäntöjen kautta elinvoiman ja maapolitiikan kehittäminen on korostunut kuntien tehtävissä.

Tutkimuksen tietoperustassa käsiteltiin keskeisinä käsitteinä elinvoimaa ja maankäyttöpoliittikkaa. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin maankäyttöpoliitiikan merkitystä kunnan tehtävissä ja kunnan elinvoiman kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä. Tutkimus on laadittu laadullisena tapaustutkimuksena ja aineisto on kerätty teemahaastattelulla. Haastattelujen viisi teemaa muodostuivat tietoperustasta.

Tutkimuksen tulokset jakaantuivat kolmeen teemaan, Sodankylän kunnan elinvoimaisuus, kaavoitus ja maanomistus. Tulosten mukaan maankäyttöpoliitilla vaikutetaan merkittävästi kunnan elinvoiman kehittämiseen. Sodankylän kunnan tulisi maankäyttöpoliitilla ohjata strategista ja ennakoivaa kaavoitusta, aktiivista maanhankintaa ja yksityisten maanomistajien vuorovaikutusmenettelyjen kehittämistä.

Asiasanat

Elinvoima, maankäyttöpoliittikka, kaavoitus, maapolitiikka, kunta

Technology, Communication and Transport
Information and Innovation Management
Master of Engineering

Author(s)	Ari Pesonen	Year	2018
Supervisor(s)	Veikko Kärnä		
Commissioned by	Municipality of Sodankylä		
Subject of thesis	Developing Land Use Policy in the Municipality of Sodankylä		
Number of pages	55 + 1		

The aim of the study was to develop the land use policy of the municipality of Sodankylä. The purpose of the research was to provide development suggestions for the development of vitality. The objective was to study how the vitality of the municipality of Sodankylä is being developed with land use policy. The research can be utilized in the preparation of the Land Use Policy Program of the municipality of Sodankylä. The role of the municipalities is changing through possible structural changes and the role of local government viability increases as a result of the reforms. In addition, through the reformed legislation, the development of viability and land policy has been emphasized in municipal tasks.

The key concepts in the study were vitality and land use policy. In addition, the study examined the importance of land use policy for municipal tasks and the development of municipal vitality. The study was done as a qualitative case study and the material was collected through theme interviews. The five themes of the interviews were based on the theoretical basis of the thesis.

The results of the research were divided into three themes, the vitality of the municipality of Sodankylä, planning and land ownership. According to the results, land use policies have a significant impact on the development of the municipal viability. The municipality of Sodankylä should use land use policy to guide strategic and proactive planning, active land acquisition and the development of private landowners' negotiation procedures.

Key words vitality, land use policy, planning, land policy, municipality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat.....	1
1.2	Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tehtävä.....	3
1.3	Tutkimusraportin rakenne ja eteneminen.....	4
2	MAANKÄYTTÖPOLITIikka JA ELINVOIMA	6
2.1	Maankäyttöpolitiikka	6
2.2	Elinvoima	14
2.3	Kunta elinvoiman kehittäjänä.....	17
3	MENETELMÄT	24
3.1	Tutkimusote	24
3.2	Aineiston keruu.....	27
3.3	Aineiston analysointi	31
3.4	Tulosten esittäminen.....	32
4	TULOKSET	36
4.1	Sodankylän kunnan elinvoima	36
4.2	Kaavoitus.....	38
4.3	Maanomistus	39
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	41
5.1	Keskeiset havainnot ja pohdinta	41
5.2	Kehityskohteet	46
5.3	Tulosten hyödynnettävyys	47
5.4	Luotettavuusarviointi.....	48
	LÄHTEET.....	51
	LIITTEET.....	56

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Tutkimusraportin rakenne.....	5
Taulukko 2. Haastattelujen kesto	31
Taulukko 3. Esimerkki ryhmittelystä	33
Taulukko 4. Alaluokat ja pääluokat	34

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Strategioiden keskinäiset yhteydet.....	8
Kuvio 2. Maapolitiikan ohjauskeinot	10
Kuvio 3. Strateginen suunnitteluprosessi	13
Kuvio 4. Elinvoimaisuuden edellytykset	15
Kuvio 5. Kunnan elinvoimaisuuden edistäminen	23
Kuvio 6. Tapaustutkimuksen vaiheet	26
Kuvio 7. Pääluokista käsitteeksi.....	35

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Valitsin tutkimuksen aiheeksi maankäyttöpoliitikan ja sen mahdollisuudet elinvoiman kehittämiseksi. Työskentelen Sodankylän kunnan maankäyttöpoliitikasta vastaavana viranhaltijana ja olen kiinnostunut kehittämään kunnan maankäyttöpoliitikkaa. Lisäksi olen kiinnostunut selvittämään elinvoiman määritelmää ja maankäyttöpoliitikan vaikutusta elinvoiman kehittämisessä. Kuntien ennakoidaan tulevaisuudessa vahvistavan elinvoiman kehittämistä ja tutkimuksessa tutkitaan maankäyttöpoliitikkaa elinvoiman näkökulmasta eli miten maankäyttöpoliitikalla edistetään Sodankylän kunnan elinvoimaa.

Maankäyttöpoliitikkaa säädellään lainsäädännöllä, mutta kunnalla on laaja harkintavalta maankäyttöpoliitikan periaatteissa ja maankäyttöpoliittisen keinovalikoiman hyödyntämisessä. Elinvoima on paljon käytetty käsite, jonka selvittäminen on tärkeää tutkimuksen lähtökohdan kannalta. Miten elinvoima kytkeytyy maankäyttöpoliitikkaan ja voidaanko maankäyttöpoliittisin keinoin vaikuttaa kunnan elinvoiman kehittämiseen ja mikäli voidaan niin mihin maankäyttöpoliitikan osa-alueisiin erityisesti tulisi kiinnittää huomiota.

Kunta-alalla on meneillään suuri rakenteellinen muutos, kun maakunta- sekä sosiaali- ja terveysalan uudistus on tulossa voimaan arviolta vuonna 2021. Uudistuvan kunnan pääasiallisia tehtäviä tulevat olemaan opetus ja kulttuuri, kaa-voitus, elinvoiman edistäminen ja paikallisuuden vahvistaminen (Valtioneuvosto 2018.) Kuntalain kokonaisuudistus tuli kokonaisuudessaan voimaan kesäkuussa 2017. Uuden kuntalain uudistuksen tavoitteena on ollut huomioida muuttuvat toimintaympäristöt ja kuntahallinnon rakenteelliset muutokset (Kuntaliitto 2015.)

Myös maankäyttöpoliitikka on kokemassa suuren muutoksen, kun maankäyttö- ja rakennuslakiin tehdään kokonaisuudistus, josta hallituksen esitys valmistuu arviolta vuonna 2021 (Ympäristöministeriö 2018). Tutkimuksessa ei esitellä maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistusta kovinkaan perusteellisesti, koska kunnan maankäyttöpoliitikkaa ohjaa voimassa oleva maankäyttö- ja rakennuslaki. Uudistuvaan maankäyttö- ja rakennuslakiin on kunnan valmistaututtava, kun sen ajankohta lähenee.

Sodankylän kunta on alkanut valmistautua tuleviin muutoksiin strategioiden uudistuksilla ja organisaatiomuutoksella. Sodankylän kunnassa on laadittu kuntastrategiaa vuoden 2018 aikana ja se on tarkoitus hyväksyä kunnanvaltuustossa joulukuussa 2018 (Sodankylän kunta 2018). Kuntastrategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus aloittaa organisaation muutoksen valmistelu. Organisaatiomuutoksen tavoitteena on valmistautua muuttuviin palvelutarpeisiin. Organisaatiouudistus aloitetaan arviolta vuonna 2019. Sodankylän kunnan maankäyttöpoliittinen ohjelma on hyväksytty Sodankylän kunnan valtuustossa vuonna 2014 ja sen uudistaminen on tullut ajankohtaiseksi ensi vuoden aikana. Tutkimustyö antaa alustavan selvityksen maankäyttöpoliittisen ohjelman laadinnan tueksi ja tutkimus tuo esille mahdollisia maankäyttöpoliittikan kehitettäviä painopistealueita.

Voimaan tulleella kuntalain ja tulevilla maakunta- sekä sosiaali- ja terveysalan uudistuksilla on merkitystä siihen, miten kunta asemoi itsensä suhteessa tuleviin muutoksiin ja miten turvataan palveluiden saatavuus kunnassa sekä muut elinvoimaisuuden kannalta merkittävät tekijät. Arvioiden mukaan kunta-alan muutoksessa tulevat pärjäämään ne kunnat, jotka rohkeasti ennakoivat tulevia muutoksia ja huomioivat niiden tuomat kunnan uudet roolit (MDI 2016, 25).

Tutkimuksessa tarkastellaan kunnan maankäyttöpoliittikan merkitystä uudistuvalla kunta-alalla ja teen kehittämisehdotuksia siitä, miten maankäyttöpoliittikalla voidaan edistää kunnan elinvoimaa. Aiheen valinnassa korostuu strateginen johtaminen ja organisaation kehittäminen. Tutkimuksella on yhteys ylemmän ammattikorkeakoulun opintojen työelämälähtöiseen kehittämiseen sekä strategiseen suunnitteluun ja osaamisen kehittämiseen.

Tutkimuksen aiheen keskeisimpiä käsitteitä ovat: kunta, elinvoima, maankäyttöpoliittikka, maapolitiikka ja kaavoitus. Tutkimus palvelee julkishallinnollista kunta-alan organisaatiota, Sodankylän kuntaa. Kunnan tehtäviä säädellään lainsäädännöllä ja kunnalla on itsehallinto, johon kuuluu laaja harkintavallan käyttö ja tarkoituksenmukaisuus periaatteet. Kunnalla on myös mahdollisuus hoitaa tehtäviä, joita ei ole lainsäädännöllä kunnalle asetettu (Kuntalaki 410/2015).

Sodankylän kunta sijaitsee Keski-Lapin alueella. Kunnan kokonaispinta-ala on noin 12400 km², josta vesistön osuus on noin 800 km². Sodankylän kunnan yh-

dyskuntarakenne jakaantuu keskustaajamaan ja maaseutukyliin sekä Luoston ja Kakslauttasen merkittävimpiin matkailukeskuksiin. Kunnan alueella pääteinä ovat valtatie 4, joka suuntautuu kunnan etelä-pohjoissuuntaisesti ja valtatie 5, joka kulkee Kemijärven kaupungin suunnasta, kunnan itärajalta keskustaajamaan ja liittyen taajamassa valtatie 4:ään. Keskustaajamasta suuntautuu kantatie 79 kohti kunnan länsirajaa, jatkaen siitä Kittilän kuntaan.

Kunnan väkiluku oli 8 545 asukasta vuonna 2017 (Tilastokeskus 2018). Sodankylän kunnan elinkeinopoliittisen ohjelman mukaan väkiluvun kasvun edistämiseen liittyviä toimenpiteitä ovat kunnan houkuttelevuuden lisääminen ja elinkeinon elämän monipuolistaminen. Kuntalaisten viihtyvyyden, hyvinvoinnin ja kunnan elinvoimaisuuden kannalta Sodankylän kunnassa koetaan peruspalveluiden järjestämisen olevan keskeisessä asemassa. Sodankylän kunnan merkittävimpiä kehittyviä elinkeinotoimialoja ovat kaivannaisteollisuus, biotalous, matkailu sekä tiede ja tutkimus. (Sodankylän kunta 2015.)

Sodankylän kunnan hallinnolla on tyypillinen kuntaorganisaatiomalli, jossa kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen alaisuuteen lukeutuu lautakuntia. Lautakunnat jakaantuvat toimialoihin: tekninen, sivistys ja perusturva. Kunnanhallituksen alaisuuteen kuuluu kehittämispalvelut ja yleishallinto (Sodankylän kunta 2018). Tutkimuksen aiheeseen liittyvät kunnan kaikkien eri toimialojen tehtävät. Kaavoitus kuuluu teknisen toimialan tehtäviin. Kaavoituksesta ja maapolitiikasta päättävien toimielinten toimivalta jakaantuu kunnanhallitukselle ja kunnanvaltuustolle.

1.2 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää Sodankylän kunnan maankäyttöpoliittikkaa. Tutkimuksen tarkoituksena on tehdä kehittämis ehdotuksia kunnan maankäyttöpoliittikan kehittämiseksi edistämään Sodankylän kunnan elinvoimaa.

Tehtävänä on ratkaista tutkimusongelma vastaamalla seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Pääkysymys: Miten maankäyttöpoliittikalla edistetään Sodankylän kunnan elinvoimaa?

Alakysymys 1.: Mikä kehittää kunnan elinvoimaa?

Alakysymys 2.: Mitkä ovat maankäyttöpolitiikan keskeiset kehittämiskohteet?

Alakysymys 3.: Mikä on maankäyttöpolitiikan merkitys kunnan tehtävissä?

Tutkimustyön tulokset eivät ole yleistettävissä, vaan ne ovat tarkoitettu Sodankylän kunnan olosuhteisiin ja tarpeisiin.

1.3 Tutkimusraportin rakenne ja eteneminen

Tutkimusraportti koostuu viidestä luvusta: johdanto, maankäyttöpolitiikka ja elinvoima, menetelmät, tulokset ja johtopäätökset. Taulukossa 1 on esitetty tutkimusraportin teoreettinen rakenne ja tässä tutkimuksessa käytetyt pääluvut. Ensimmäinen luku on johdanto, jossa kerrotaan taustaa työlle eli minkä vuoksi tutkimustehtävää on alettu tutkia. Lisäksi johdannossa esitellään tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tehtävä, kuten tutkimuksen kannalta keskeiset pää- ja alakysymykset. Johdannon viimeisessä osiossa tuodaan esille tutkimusraportin rakenne ja eteneminen.

Toisessa luvussa käsitellään tutkimuksen tietoperustaa, joka koostuu maankäyttöpolitiikasta ja elinvoimasta. Maankäyttöpolitiikalla tarkoitetaan kaavoituksen ja maapolitiikan muodostamaa yhtenäistä käsitettä. Maankäyttöpolitiikka on kunnan keskeisiä tehtäviä ja sitä säädellään erityislainsäädännöllä. Luvussa ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä maankäyttöpolitiikan keinovalikoimia kuin yleisellä tasolla, koska tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää maankäyttöpolitiikan vaikutukset eikä niinkään yksityiskohtaisia maankäyttöpoliittisia menetelmiä.

Elinvoiman käsitettä avataan maankäyttöpolitiikan jälkeisessä alaluvussa. Elinvoiman käsitteestä on tarkoitus ymmärtää ne tekijät, joihin kunnalla on mahdollisuus maankäyttöpoliittisin keinoin vaikuttaa. Lisäksi tarkastellaan vielä kunnan elinvoiman kehittämiseen liittyvää tietoperustaa eli selvitetään elinvoiman kehittämisen eri menetelmiä ja painopisteitä.

Kolmannessa luvussa käsitellään tutkimuksen menetelmää. Tutkimusotteena on laadullinen tapaustutkimus ja aineistonkeruumenetelmänä on teemahaastattelu. Luvussa käsitellään tapaustutkimuksen perusteita ja kerrotaan miten teemahaastattelun teemat ovat valikoituneet sekä se, miten teemahaastattelut suo-

ritettiin. Teemahaastattelun tiedonantajien eli haastateltavien valinta perustellaan luvussa ja se miten on päädytty lukumäärällisesti viiteen haastateltavaan.

Neljännessä luvussa käsitellään tuloksia. Teemahaastattelun tulokset käsitellään teemoittain, jotka muodostuvat tuloksien perusteella kolmesta teemasta: Sodankylän kunnan elinvoima, kaavoitus ja maanomistus. Luvussa perustellaan tulosten analysointimenetelmä sekä tulosten esittämistapa.

Viidennessä luvussa esitetään johtopäätökset eli tutkimuksen keskeiset havainnot, pohdinta sekä kehittämiskohteet. Pohdinnassa tehdään tulosten vertailua suhteessa laadittuun tietoperustaan. Kehittämiskohteessa esitetään tutkimuksen kannalta keskeiset kehittämiss ehdotukset maankäyttöpoliittisen ohjelman laadintaa varten. Lopuksi käsitellään tutkimuksen luotettavuuden arviointi eli miten tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida ja miten tutkimuksen rakenne tukee tutkimuksen luotettavuutta.

Taulukko 1. Tutkimusraportin rakenne (mukaiillen Tuomi & Sarajärvi 2018, 176)

Teoreettinen rakenne	Tutkimuksessa käytetty rakenne
Johdanto	Johdanto
Tutkimuksen teoria, rajaus, tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tehtävä	
Tietoperusta	Maankäyttöpoliitikka ja elinvoima
Tutkimuksen menetelmät	Menetelmät
Tulokset	Tulokset
Pohdinta	Johtopäätökset

muodostavat maankäyttöpolitiikan. (Suomen kuntaliitto & Ympäristöministeriö 2004, 3-4).

Maankäyttöpolitiikalla on keskeinen yhteys kuntastrategiaan, kuin myös muihin toimintastrategioihin kuviossa 1 esitetyn mukaisesti, kuten asuntopoliittiseen ja elinkeinopoliittiseen ohjelmaan (Suomen kuntaliitto ja Ympäristöministeriö 2004, 4). Sodankylän kunnassa on laadittu matkailuohjelma, johon maankäyttöpolitiikka myös kytkeytyy. Maankäyttöpoliittisilla linjauksilla sekä poliittiset päättäjät että viranhaltijat sitoutetaan noudattamaan kunnan keskeisiä linjoja yli valtuustokauden. Maankäyttöpoliittinen ohjelma edistää hallinnon periaatteiden läpinäkyvyyttä, kunnan pitkäjänteistä kehittämistä ja maanomistajien tasapuolista kohtelua. (Suomen kuntaliitto & Ympäristöministeriö 2004, 4.)

Laition ja Maijalan mukaan maankäyttöpolitiikka on osa kokonaisvaltaisia poliittisia ratkaisuja ja laajempaa kuin vain kunnan sisäiseen alueiden käyttöön vaikuttavina ratkaisuin. Maankäyttöpolitiikkaan vaikutetaan myös seudullisilla ratkaisuilla. Kuntien ja maakuntaliiton välinen yhteistyö sekä kuntien välinen yhteistyö edesauttaa yksittäisten kuntien toimivaa maankäyttöpolitiikkaa. (Laitio & Maijala 2010, 12.) Myös Kosken mukaan seutunäkökulma on huomioitava kunnan maankäyttöratkaisuissa. Kunta on osa suurempaa aluerakennetta ja yhteistyöllä ja sekä toimivalla kuntien työnjaolla olisi seudullisesti paremmat kehitysmahdollisuudet. Yksi merkittävimmistä ylikunnallisista maankäyttöratkaisuista on liikenneväylien sijoittuminen, jossa voidaan tarkastella useampaan kuntaan kohdistuvia vaikutuksia ja seudullista kilpailukykyä. (Koski 2018, 42.)

Toisaalta myös kunnan sisällä toimialojen välinen yhteistyö, kuntalaisten, yritysten ja yhteisöjen yhteistyö luo pohjan toimivan maankäyttöpolitiikan edellytyksille. Maankäyttöpolitiikkaan vaikutetaan kuviossa 1 esitetyn tavoin monilla alueidenkäyttöön liittyvillä linjauksilla kuten elinkeino-, asunto-, liikenne-, sosiaali- ja ympäristöpolitiikalla. (Laitio & Maijala 2010, 12.)

Kuvio 1. Strategioiden keskinäiset yhteydet (Laitio & Maijala 2010, 13)

Kaavoituksen ja maapolitiikan tulisi toimia yhtenä kokonaisuutena, jossa korostuu etenkin maanomistuksen suhde. Maankäyttöpoliittikan keskeisenä periaatteena on arvioida sitä, kaavoittaako kunta omaa maata vai yksityisen omistamaa maata ja sovelletaanko yksityisen maan kaavoituksessa lainmukaisia maksuperiaatteita. (Hovila 2017.) Kosken mukaan maankäytön suunnittelun tulisi perustua yhdyskuntarakenteellisen kokonaisuuden hallintaan ja lisäksi kunnilta edellytetään ennakoivaa ja aktiivista maankäyttöpoliittikkaa, jossa käytetään lainsäädännön mukaisia keinovalikoimia kunnan kehitystilanteen mukaisesti. (Koski 2008, 36.)

Maankäyttöpoliittikan keskeisimpänä asiana pidetään kunnan maanhankintaa. Oikeaan aikaan ja kunnan keskeisiltä kasvusuunnilta hankitulla maalla varmistetaan edullinen tonttitarjonta ja kaavojen toteuttamisen oikea-aikaisuus, joka säästää kunnallistekniikan kustannuksissa. Kunnat voivat tehdä maanhankintaa vapaaehtoisin kaupoin ja lakisääteisellä lunastusmenettelyllä sekä etuostolain mukaisella etuosto-oikeudella. (Suomen kuntaliitto & Ympäristöministeriö 2004, 5, 7.)

Kunta voi pyrkiä edistämään tonttimarkkinoinnilla yksityisessä omistuksessa olevan tonttivarannon rakentamiseen saattamiseksi, yhteistyöllä maanomistaji-

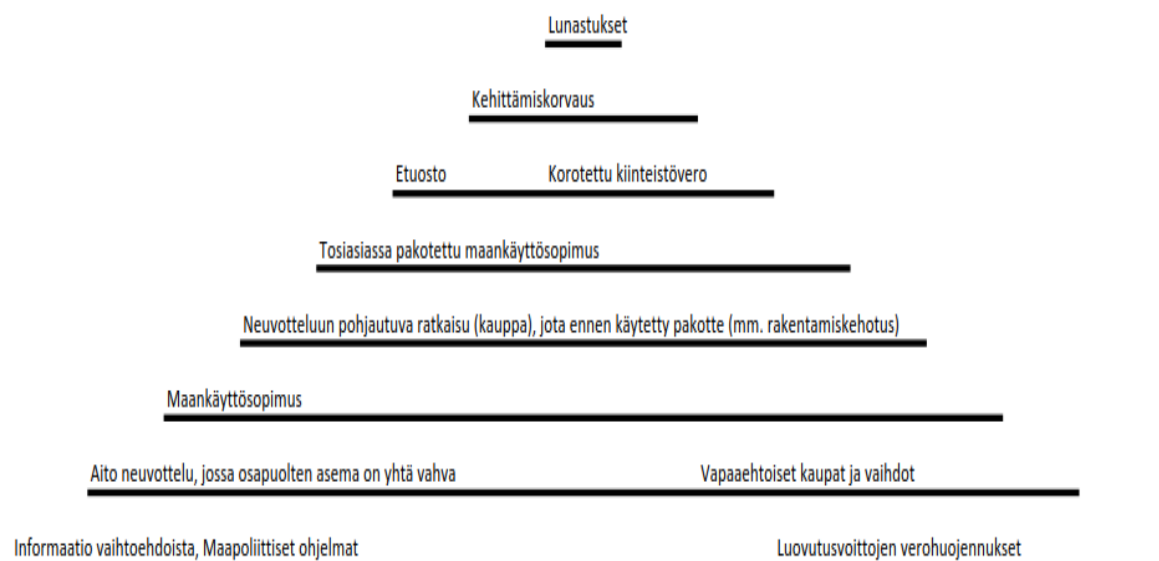
en kanssa. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kunnalla on käytettävissään rakentamiskehoitusmenettely, josta seuraa kunnalle tontin lunastusoikeus, kun kehotuksesta on kulunut kaksi vuotta, eikä tonttia ole siihen mennessä rakennettu (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999 13:97 §). Huomattavaa on, että rakennuspaikat tulevat useimmiten kehotuksen kautta rakennetuksi ja vain harva päätyy lunastukseen (Kuntaliitto 2018). Lievempänä keinona yksityisen tonttimaan rakentamisen edistämiseksi voidaan kunnassa asettaa rakentamattoman rakennuspaikan korotettu kiinteistövero, joka voi olla suuruudeltaan 2-6 % (Kiinteistöverolaki 654/1992 3:12 a §). Rakentamattoman rakennuspaikan korotettu kiinteistövero ohjaa kustannuksien vuoksi maanomistajaa, joko luopumaan rakennuspaikasta tai rakentamaan sille itse (Holopainen 2014). (Suomen kuntaliitto & Ympäristöministeriö 2004, 5, 9-10.)

Maankäyttösopimuksilla kunnat sopivat kaavojen ja kaavoituksen toteuttamisesta. Maankäyttösopimuksia käytetään etenkin täydennyskaavoituksessa ja kaavojen muutoksissa. Maankäyttösopimus -menettely perustuu maankäyttö- ja rakennuslain mukaiseen menettelyyn, mutta sopimuksissa voidaan sopia lain-säädäntöä laajemminkin. Maankäyttösopimuksen keskeisiä asioita ovat kaavoituksesta ja yhdyskuntarakentamisesta koituvien kustannuksien jakautuminen sekä kaavoitettujen alueiden toteuttamisvastuut. (Suomen kuntaliitto & Ympäristöministeriö 2004, 8; Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999 12a:91 b §.)

Holopainen on luentosarjassaan todennut, että kunnan onnistuneen maapolitiikan mittarina voidaan pitää kohtuuhintaista yritystuotannon ja asuntorakentamisen tonttitarjontaa (Holopainen 2014). Takalo-Eskolan mukaan maanhankinnalla ja edullisella tonttitarjonnalla edistetään kunnan vetovoimaa (Takalo-Eskola 2005, 50). Maapolitiikan keinoilla kunta voi varmistaa tonttien oikea-aikaisen toteutumisen sekä katuverkon ja kunnallistekniikan kustannustehokkaan käytön. Lähipalvelut voidaan ajoittaa kaavan toteutumisen mukaan. Holopainen nostaa tärkeäksi menetelmäksi kunnan maanhankinnan ennen asemakaavoitusta. Kaavan tuoma arvonnousu voidaan käyttää kunnallistekniikan ja katuverkon rakentamiseen. Kunta voi vaikuttaa alueen hintatasoon ja tonttien luovutuksen yhteydessä alueen rakentamisen aikatauluun, mikä tuo kustannustehokkuutta niin kunnallistekniikan kuin lähipalveluiden järjestämisessä. (Holopainen 2014.)

Holopainen pitää kunnan maanhankintaa niin tärkeänä, että se tulisi maapoliittisessa ohjelmassa linjata kunnan kasvusuunnille. Yksityisten kanssa ei laadittaisi maankäyttösopimuksia ensimmäistä asemakaavoitusta laadittaessa, vaan kunta hankkisi yksityiseltä maanomistajalta raakamaan eli asemakaavoittamaton maa-alueita. Lisäksi Holopainen toteaa, että kaikki maapoliittiset keinot tulisivat olla käytössä kunnan keinovalikoimassa. Kunta voi maankäyttöpolitiikalla ohjata kunnan kasvua ja taloudellisuutta. Rakentamisen ohjaaminen on maankäyttöpolitiikalla suunniteltua, mikä vaikuttaa lähipalveluiden järjestämiseen, katujen ja kunnallistekniikan kustannustehokkaaseen toteutumiseen. (Holopainen 2014.)

Hovila on väitöstutkimuksessaan esittänyt pyramidimallin maapolitiikan ohjauskeinoista kuviossa 2 esitetyn mukaisesti. Mallin tarkoituksena on kuvata maapolitiikan ohjauskeinovalikoimaa ja niiden vaikutusta yksityisen omaisuuden suojaan ja toisaalta kuvata yksityisen edun ja yleisen edun välistä suhdetta. Pyramidin huippua kohti mentäessä keinot muuttuvat vapaaehtoisista pakottaviksi. Pyramidin alhaalla ovat tasot, joiden vaikutukset yksityisen omaisuuden suojaan ovat vähäisimmät ja ylimmällä tasolla keinot, joilla on suurimmat vaikutukset omaisuuden suojaan. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että maapolitiikan keinovalikoimaa käytetään alhaalta ylöspäin eli aloittaen lievemmillä keinolla yksityisen etuun nähden. Mikäli lievemmat keinot eivät toimi, voidaan nousta pyramidin tasoa ylöspäin pakottavimpiin toimenpiteisiin. (Hovila 2013, 26-27.)

Kuvio 2. Maapolitiikan ohjauskeinot (mukaillen Hovila 2017, 192)

Maapolitiikalla voidaan Holopaisen mukaan vaikuttaa kunnan kilpailukykyyn. Kunta luo elinkeinoelämälle tonttitarjontaa kysyntää vastaavasti ja kunta järjestää julkiset palvelut laadukkaasti ja tehokkaasti. Onnistuneella maapolitiikalla elinkustannukset pysyvät matalina, mikä vaikuttaa työtarjontaan ja työntekijöiden saatavuuteen. (Holopainen 2014.)

Maankäyttöpolitiikalla vaikutetaan alueen toimijoiden puitteisiin ja mahdollisuuksiin pärjätä. Kuntatalouden kehittämisessä tärkeää on sijainti ja paikallisuus. Toimijat tarvitsevat toimivan infrastruktuurin ja muut toimintaedellytykset tuotakseen kuntatalouteen hyötyjä. Kunnan olisi hyvä keskittyä tiettyihin osaamisen alueisiin tai raaka-aineiden painottamiseen alueella, jolloin luodaan mainetta erikoistuneena keskittymänä. Keskittäminen lisää alan toimijoiden vetovoimaisuutta paikkakunnalle ja toimijoiden välinen yhteistyö lisääntyy. Myös toimintaympäristö kehittyy alan toimijoiden vaikutuksesta. Puhutaan klusterista ja sen tuomasta imago hyödyistä. (Stoker 2011, 21-22.)

Pakkanen tuo pro gradu tutkimuksessaan esille elinkeinopolitiikan merkityksen elinvoiman kehittämiselle. Elinkeinopolitiikalla tarkoitetaan keinoja, joilla kunta vahvistaa alueensa työllisyyttä ja palveluntarjontaa. Pakkasen mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että kunta huolehtii toimintaympäristöstään elinkeinoelämälle suotuisana, jolloin yritysten toiminta on mahdollista ja yrityksillä on kehittymismahdollisuuksia. Yhteistyö koulutusjärjestelmien kanssa luo innovaatioita ja osaamista alueelle. (Pakkanen 2017, 55.)

Sodankylän kunnan elinkeinopoliittisen ohjelman mukaan kunnan elinkeinotoiminnan kehittämisalaja ovat matkailu, kaivannaisteollisuus, biotalous sekä tiede ja tutkimus. Sodankylän kunta edistää monipuolisen elinkeinoelämän kehittymistä. Elinkeinopoliittisessa ohjelmassa korostetaan paikallisen yritystoiminnan roolia kunnan elinvoimaisuuden kannalta. Kunnan keskeisten taloudellisesti vahvojen yritysten säilyminen on ensiarvoisen tärkeää myös kunnan monipuolisen elinkeinoelämän toimintaedellytysten säilymisessä, etenkin suhdannevaihteluiden aikaan. Monipuolinen elinkeinoelämä turvaa kunnan elinvoiman säilymistä ja kehittymistä. Elinkeinopoliittisen ohjelman mukaan maankäytön suunnittelulla edistetään palvelukeskittymien, kuten keskustaaajaman ja matkailukeskusten kehittämistä. (Sodankylän kunta 2015.)

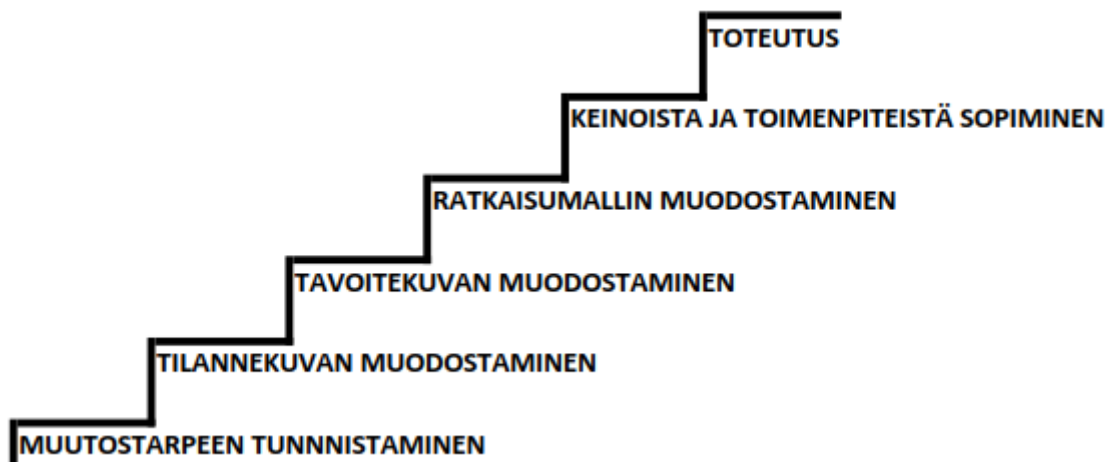
Hallituksen esityksen mukaan maankäytön suunnittelu perustuu kokonaisvaltaiseen näkemykseen, joten suunnittelu tulee ymmärtää prosessina, jossa kehitetään yhdyskuntia varaamalla maankäyttövarauksia eri tarkoituksiin. Lisäksi myös kaavoitus toimii ympäristöpolitiikan välineenä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle rakennuslainsäädännön uudistamiseksi 101/1998, 102). Nymanin ja Mäntysalon mukaan kaavoituksella voidaan katsoa olevan kaksi erillistä päätehtävää. Kaava on maankäytön suunnittelun tavoitteellinen suunnitelma, mutta toisaalta kaava on myös osoitus kiinteistöihin liittyvästä taloudellisesta pääomasta. (Nyman § Mäntysalo 2001, 37-38.)

Kaavat luovat arvoa maalle ja kiinteistöihin sidottu arvo voi olla toisinaan este maankäytön tarkoituksenmukaiselle suunnittelulle. Kaavoitus on ollut aiemman rakennuslain aikaan valtion ohjattavissa olevaa suunnittelua, jossa yhteiskunta katsoi yleisen edun nimissä tarpeelliseksi valvoa elinkeinotoimintaa maankäytön järjestelmässä. Nykyään maankäyttö- ja rakennuslain aikaan elinkeinoelämän ja yhteiskunnan voidaan katsoa olevan rinnakkain. Kunta voidaankin tällaisessa tilanteessa tulkita yksin yhteiskunnan edustajaksi ja kunta voi reagoida nopeammin maankäytön varauksilla elinkeinoelämän muuttuviin tarpeisiin, kuten kilpailukykyyn. Kaavoituksella onkin suurempi merkitys kunnan taloudellisessa aktivoinnissa kuin ennen, jolloin katsottiin kaavoituksen pääpainon olevan ympäristön hallinnan hallinnointiin. Kunnan rooli on katsottava olevan yhteistyökumppani yrityksille. Maapolitiikka, joka kytkeytyy kaavoitukseen, heijastaa selvimmin kunnan ja yritysten välistä yhteistyötä. (Nyman § Mäntysalo. 2001. 37-38.)

Hovilan mukaan maankäyttöstrategiat ovat maankäyttöpolitiikan ohjauskeinoja. Strategioiksi voidaan katsoa alueidenkäyttöstrategiat, yleiskaavoitus ja maapoliittiset ohjelmat. Etenkin maanhankinnan strategisen merkityksen kannalta yleiskaavat ovat oleellisimpia. Aluevarauksien strategiakartat ovat myös merkittäviä maankäytön ohjauskeinoja ja valmistelua sekä päätöksiä tukevia asiakirjoja. (Hovila 2013, 32.)

Lainsäädännössä vain yleiskaavoitus tunnustetaan maapoliittiseksi suunnitelmaksi, jolloin kuntien käytännöt laadittujen maapoliittisten ohjelmien ja kartallisten suunnitelmien käytön suhteen vaihtelevat. Maankäyttöpoliittiset ohjelmat ja muut strategiset asiakirjat eivät ole juridisia maankäytön suunnitelmia, mutta

oikeuskäytännössä niille on annettu painoarvoa kunnan tavoitteellisina ohjauskeinoina. Maankäyttöstrategioiden merkitys on kunnalle suuri. Strategisella suunnittelulla kunta huolehtii eri toimialojen tehtäväkenttien kokonaissuunnittelusta, jolloin käydään vuorovaikutusta ja sitoudutaan yhdessä sovittuihin toimintalinjauksiin. Strategioilla myös hallitaan kunnan maankäyttöpolitiikan johdonmukaisuus myös poliittisessa epävarmuudessa. (Hovila 2013, 32-33.) Strateginen suunnitteluprosessi voidaan jakaa selkeisiin vaiheisiin, kuten kuviossa 3 esitetään. Prosessin vaiheiden tunnistamisella on merkittävä tehtävä, jotta voidaan siirtyä vaiheesta seuraavaan. (Laitio & Maijala 2010, 15.)

Kuvio 3. Strateginen suunnitteluprosessi (mukaiillen Laitio & Maijala 2010, 15)

Nymanin ja Mäntysalon mukaan poliitikoilla ei välttämättä ole asiantuntemusta perehtyä maankäytön suunnitteluun, jolloin helposti tukeudutaan kaavoittajan päätösesityksiin ja ongelmanmäärittelyihin. Viranhaltijoiden määrittelyvalta nouseekin merkittäväksi edellä mainituista syistä johtuen. (Nyman & Mäntysalo. 2001, 30.)

Maankäytön suunnittelulla on kuitenkin myös ympäristösuunnittelun kannalta merkityksellinen tehtävä. Kaavoituksella voidaan varautua luonnon katastrofeihin, arvioida vaikutuksia luontoarvoihin ja luonnon ekosysteemeihin. Kaavoituksella arvioidaan vaikutuksia ihmisten elinoloihin ympäristötekijöiden kannalta, edistetään luonnonvarojen kestävää käyttöä ja turvataan luonnon monimuotoisuutta. Luonnon katastrofeina voidaan mainita esimerkiksi tulvat ja ekosysteemeistä puhuttaessa voidaan nostaa esille esimerkiksi pohjavedet, pintavedet, luonnon biosysteemit ja ilmasto. Luonnonvaroja ovat mineraalit, fossiiliset polt-

toaineet, maakaasu, tuuli- ja vesivoima. Ihmisten elinolojen ja ympäristön kannalta on tärkeää esimerkiksi viihtyisät metsät ja puistot sekä puhtaiden luontoarvojen puolesta uintimahdollisuus luonnon vesistöissä ja juomakelpoinen vesi. (Randolph 2004, 3-4.)

2.2 Elinvoima

Valtionvarainministeriön selvityksen mukaan elinvoimalla tarkoitetaan väestörakennetta, jossa työikäisen määrä tulisi olla riittävän suuri turvaamaan kunnan palveluntarjontaa. Alueellinen kilpailukyky on selvityksen mukaan yksi elinvoiman mittari ja kilpailukyvyn edellytys on vahva elinkeinopolitiikka ja paikallistalous. Selvityksen mukaan elinvoiman edellytykset täytyvät lisäksi yhdyskuntarakenteen tiiveydellä, palveluiden turvaamisella ja lähidemokratialla. (Valtionvarainministeriö 2012,17.)

Paanasen, Haverisen ja Airaksisen sekä Salisen mukaan elinvoima koostuu kilpailukyvyistä, osaamisesta, työvoiman saatavuudesta, yhteisöllisyydestä, palvelutarjonnasta, vetomaisuudesta ja vahvasta kuntataloudesta. Kunta on asukkaiden yhteisö, jossa kunnan elinvoimaa luodaan hyvinvointipalveluiden turvaamisella. Lisäksi muutoksiin reagointi ja sopeutuvuus vaikuttavat kunnan elinvoimaisuuteen. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 26; Salinen 2011, 9.)

Paanasen ym. mukaan elinvoimaa voidaan määritellä johtamisen, demokratian, resurssien, ympäristön ja yhdyskunnan sekä palveluiden järjestäminen kannalta. Lisäksi elinvoiman käsite tarkoittaa elinkeinojen kehittämistä, kilpailukykyä, työpaikkoja ja työllisyyttä. Näillä tekijöillä elinvoimaa voidaan myös mitata. Kuviassa 4 on esitetty elinvoimaisen kunnan erityispiirteitä. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 26; Koski, Kyösti & Halonen 2013, 13; Pauni 2012, 19.)

Kuvio 4. Elinvoimaisuuden edellytykset (Sallinen 2011, 3)

Maaseudun elinvoimaa voidaan luoda innovaatioilla, joiden syntymistä tuetaan ympäristötekijöillä. Ihmisten keskinäinen kommunikaatio ja toiminta luovat myönteistä ilmapiiriä ja tukevat innovaatiotoimintaa. Kunnassa pitää olla verkostoja ja toimintaympäristön pitää olla vakaa, mutta pitää antaa myös uusille ideoille tilaa. Paikallinen elinvoima kehittyy yhteistyöllä ja useiden toimijoiden vuorovaikutuksessa. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 28; Aho & Ilola 2004, 119-120.)

Paanasen ym. mukaan elinvoima voidaan katsoa perustuvan paikallisuuteen, kuten sosiaaliseen pääomaan, yhteisöllisyyteen ja kykyyn toimia sekä asenteisiin ja ympäristöön, joka tukee uuden kehittymistä. Elinkelpoisuus on taloudellista mittaamista ja toisaalta toimintaa ja kehittymistä, joita voidaan ulkoisesti havaita. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 28.)

Lehtisen ja Pyn mukaan elinvoimaa mittaavia tekijöitä voi olla esimerkiksi työpaikkojen määrä, ostovoima ja liikennemäärät (Lehtinen & Pyy 2017, 78-80). Paanasen ym. mukaan työpaikkaomavaraisuudella voidaan mitata etenkin kunnan elinkelpoisuutta ja sillä on merkitystä elinvoiman kannalta. Alueella olevan työvoiman ja työntekijöiden koulutustasolla on merkitystä yritysten arvioidessa sijoittumista kuntaan. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 37-38.)

Ehdotettavia muita elinvoiman mittareita voisi olla Lehtisen ja Pyyin mukaan hiilijalanjälki, turvallisuustekijät, tapahtumien määrä ja tapahtumien monipuolisuus sekä asukkaiden aktiivisuus. Lähiluonto on mielletävä peruspalveluksi ja saavutettavuus lähiluontoon on oltava hyvä. Tiivistämisellä ei pitäisi luoda elotonta taajamaympäristöä. Taajaman kerroksellisuudesta on huolehdittava, jotta eri aikakauden miljöö säilyy, joka muistuttaa alueen samaistumisesta ja tunteista ympäristöä kohtaan. (Lehtinen & Pyy 2017, 78-80.)

Elinvoimaisuutta kuvaa hyvin myös taajamakuva. Taajamakuvassa korostuu hyvin hoidettu infrastruktuuri, rakennuskannan monimuotoisuus ja kerroksellisuus. Taajaman saavutettavuudella, pysäköintijärjestelyillä ja opasteilla luodaan elinvoimaista katukuvaa. Paikallisväestön olemuksesta ja käyttäytymisestä sekä eri ikäisestä väestöstä huokuva katuilme kertoo alueen elinvoiman tilasta. Elinvoimaa ei siten voida pelkästään mitata, vaan se on myös havaintoperusteinen ja imagon luomaa mielikuvaa. Imagon luomisessa sisäisellä ja ulkoisella viestinnällä on suuri rooli. Lisäksi alueen onnistumiset esimerkiksi elinkeinoelämässä sekä kunnan asenne toimijoita kohtaa ja yhteisöjen aktiivisuus viestittävät elinvoimaisuudesta. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 80-81.)

Nuorten työikäisten asettuminen kuntaan on tärkeää elinvoimaisuuden kannalta. Huoltosuhteen heikentymisellä ja ikääntyvän väestön kasvulla voi olla merkittäviä vaikutuksia yhteisön elämäntyyliin, elämäntapoihin ja palveluntarjontaan. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 26.) Edulliset asumiskustannukset ja hyvä vuokra-asuntotarjonta voivat houkutella nuoria työikäisiä kuntaan. Asumismahdollisuuksien lisäksi kuntaan muuttamiseen vaikuttavat luonnollisesti koulutus- ja työtarjonta. Asumiskulujen merkitys muuttopäätöksissä voi olla suuri, mutta myös ympäristön viihtyisyyteen, virikkeellisyyteen ja kiinnostaviin asuntoalueisiin vaikuttavat tekijät edesauttavat asumispäätöksen teossa. Nuorilla työikäisillä ei kuitenkaan ole vielä välttämättä mahdollista rakentaa uudistaloa, vaikka kunnassa tonttitarjontaa olisikin. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 26.)

Englanninkielisenä käsitteenä elinvoimalla tarkoitetaan viability eli elinkelpoisuutta tai vitality eli elinvoimaa. Elinkelpoisuus -käsitteessä korostuu taloudelliset tekijät, kyky säilyä ja uusiutua sekä ympäristön ylläpito ja osaavan työvoiman saanti (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 28.) Elinvoimaa kuvaava kä-

site englanninkielisenä käsitteenä on myös council sustainability. Tällä tarkoitetaan paikallishallinnon elinvoimaa, jota voidaan tarkastella lähidemokratiolla, sosiaalisella pääomalla, kunnan hallinnon organisaation kyvyllä toimia ja sosiaalisen pääoman suhdetta kunnan hallintoon. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 30; Dollery, Grase & Grant 2011, 172-178.)

Kohtaamispaikoilla luodaan monikulttuurillisuutta ja yhteisöllisyyttä. Kohtaamispaikkojen tulisi olla avoimia, helposti saavutettavia ja houkuttelevia. Osallistamisessa tulisi keskittyä sisältöön ja oikea-aikaiseen osallistamiseen, etenkin suunnittelun alussa ja lopussa. Osallistamisen analyysinä on oltava asiantuntijan ja osallisten kannanottojen vertailu. Osallistamisen tuloksilla hankitaan ns. sosiaalista toimilupaa, jolla vaikutetaan suunnitelman toimenpanoon. (Lehtinen & Pyy 2017, 78-80.)

2.3 Kunta elinvoiman kehittäjänä

Kuntalain mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa päätetään kunnan pitkän ajan toiminnan ja talouden tavoitteista. Kuntastrategiassa on otettava huomioon elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittäminen. (Kuntalaki 410/2015 7:37 §.) Uudistuvan kunta-alan merkittävimmäksi tehtäväksi on arvioitu alueen elinvoiman kehittäminen (Kuntaliitto 2016).

Kunnalla on perustuslain mukaisesti itsehallinto. Perustuslaki ei säätele sitä, mitä kunta ottaa itsehallinnon nojalla tehtäväkseen. Kunnan tehtävät jakaantuvat vapaaehtoisiin, itse päättämiin tehtäviin ja lakisääteisiin tehtäviin sekä sopimukseen perustuviin tehtäviin. Kunnan itselleen ottamia tehtäviä ohjaa kuntalain säädös velvoitteesta, joka edellyttää järjestämään asukkaiden palvelut sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla sekä edistää alueen elinvoimaa ja asukkaiden hyvinvointia. (Kuntalaki 410/2015; Oikarinen, Voutilainen, Mutanen & Muukkonen 2018, 44-45.)

Kunnan vapaaehtoisista tehtävistä, yhdeksi merkittävimmäksi toimialaksi on nostettu elinkeinotoimintaan liittyvät tehtävät. Kunnilla on merkittävä rooli edistää paikallisista olosuhteista riippuvaa palveluntarvetta, kuten kilpailukyyn parantamista, elinkeinopolitiikkaa, asuntotuotantoa ja ympäristön puitteisiin liittyviä palveluita. (Kuntalaki 410/2015; Oikarinen, Voutilainen, Mutanen & Muukkonen 2018, 44-45.)

Kunnan tehtävät voidaan jakaa elinkeinojen kehittämistehtävään, lähidemokratiaan ja palvelutehtävään. Viimeaikoina on kuntien tehtävistä etenkin hyvinvointipalveluluiden järjestäminen noussut tärkeäksi kunnan tehtäväksi. Hyvinvointipalveluiden järjestämisen ajatus lähtee siitä, että yksilön näkökulmasta valitaan kotikunnaksi parhaiten hyvinvointia tuottavien palveluiden kunta. Toisenlaisena näkemyksenä voidaan pitää kansallisen yhtenäisen mallin näkökulmaa, jossa kunnat tarjoavat tasalaatuisia ja samanhintaisia palveluita kunnasta riippumatta. Kuntien perustehtäviä tarkasteltaessa on perusteltua muodostaa näkökulma elinvoimantehtävän kautta. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 21.)

Kuntien keskeiset tehtävät on arvioitu tulevaisuudessa keskittyvän koulutukseen, kaavoitukseen ja kehitykseen. Kehitys käsittää elinkeinoelämän tukemisen ja toimet työpaikkojen lisäämiseen. Saavutettavuus ja liikenneyhteydet kuuluvat myös kehittämisen alaan. Kaavoitus käsittää maankäytön kehittämisen tukemaan alueen toimintaedellytyksiä, kuten monipuolisia asumismuotoja, palveluiden turvaamisen ja uudistamisen. Koulutuksella tarkoitetaan sivistyspalveluiden kehittämistä, kuten osaamisen ja koulutuksen turvaamisen sekä parantamisen. Viihtyisä asuinympäristö ja kuntalaisten osallistaminen ovat elinvoiman edistämisen kannalta keskeisiä teemoja, joihin kuntien tulisi panostaa. (MDI 2016, 11.)

Elinvoiman johtaminen on kunnan perustehtävä. Kunnan ydintoiminnan voidaan ajatella olevan asumisen, yrittämisen ja yhteisöjen elämisen mahdollistamista. Kunnan perusajatuksen voi kiteyttää olevan elinvoiman luomisen ja paikallisen osallistamiseen, niin demokratian kuin myös itsehallinnon yhteyksissä. Osallistaminen on yksi merkittävimmistä elinvoiman edistämiseen liittyvistä toimista, jolla kunta voi kehittää lähidemokratiaa. Paikallinen itsehallintohan on sitä, että ihmiset voivat päättää lähellä olevista asioista sekä vaikuttaa näiden asioiden hoitamiseen. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 21.)

Lehtisen ja Pyyn mukaan osallistamisen kehittäminen itsessään luo elinvoimaa. Vaikka osallistaminen mielletään suunnittelun työkaluksi, on sillä merkittävä vaikutus yhteisöllisyyden kannalta ja sen myötä alueen kilpailukyvyyn lisäämiselle ja elinvoimalle. Osallistamisella rakennetaan yhteys viranomaisten, kuntalaisten ja toimijoiden välille. Verkostoituneet kansalaiset ja yhteisöt tuovat päätöksentekoon yhteisöä vahvistavan elementin eli toisin sanoen, kun kansalaisia kuunnel-

laan päätöksenteossa, on sillä yhteisöllisyyttä vahvistava vaikutus. Kansalaisista saadaan osaamisen ja tiedon viestintää eli he toimivat tiedon tuottajina suunnittelijoille ja päätöksentekijöille. Erityisesti teknologian kehittämisellä on merkittävä vaikutus tiedon keräämisen ja osallistamisen menetelmiin. (Lehtinen & Pyy 2017, 37-38.)

Asuinalueiden kehittämisohjelman tutkimusjulkaisun mukaan asukkaiden osallistamisella on merkittävä tekijä tarkasteltaessa asuinalueiden kehittämistyötä. Uudenlaisilla osallistamistavoilla voidaan saavuttaa matalan kynnyksen osallistumista. Tärkeää on huomioida eri asukasryhmittymiä ja niiden tarpeita osallistamisen kautta. Osallistaminen vaikuttaa elinvoiman kehittämiseen viihtyisän ympäristön ja turvallisuuden näkökulmasta. Rohkaisevaa osallistamista ja asukkaiden vastuuta oman ympäristön kehittämiseksi, pidetään erityisen tärkeänä. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA 2016, 124-126.)

Paanasen ym. mukaan asuminen, työnteko ja eläminen ovat paikkaan sidottua, jolloin kunnan asukkailla ja yrittäjillä on intressi olla osallisina kunnan elinvoimaan liittyvissä asioissa. Elinvoimaa kehitetään ja ylläpidetään koko kunnan yhteistyöllä, eikä vain esimerkiksi kuntaorganisaation toimesta. Kunta kehittää alueensa yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa tukemalla yhdistystoiminnan, kuntalaisten ja yritysten välistä vuorovaikutuksellisuutta ja luottamuksen syntymistä. Kunta luo toimillaan kumppanuuksia ja luottamusta. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 21, 26.)

Kaavoituksessa on hyödynnettävä osallisten tuottamaa tietoa ja panostettava osallistamisessa laadullisiin tekijöihin määrällisen sijaan. Kaavoituksessa elinvoiman edistäminen on terveellisyyden ja turvallisuuden edistämistä kulttuurillisen, sosiaalisen ja ympäristön -tekijöiden antamalla reunaehdoilla. Eri liikkumismuotojen tukeminen kaavoituksessa luo liikkumisen edellytyksiä ja vahvistaa elinvoimaa. Kaikkien vuodenaikojen huomiointi on kaavoituksen liikennesuunnittelussa tärkeää. (Lehtinen & Pyy 2017, 78-80.)

Kunta vaikuttaa maankäytön suunnittelulla yhdyskuntarakenteen kehittämiseen. Yhdyskuntarakenteella on suuri merkitys kunnan elinvoiman kehittämiseksi. Tiivis ja toimiva yhdyskuntarakenne edesauttaa alueen hallintaa ja tuo ennakoitavan kehityssuunnan sekä kustannustehokkaan palvelurakenteen ja toimivan

infrastruktuurin. Toimintojen sijoittelulla vaikutetaan asumisen sijoitteluun, liikenneyhteyksien ja palveluiden sekä työpaikkojen sijoittumiseen. Hajaantuneella yhdyskuntarakenteella on etenkin kuntatalouteen negatiivisia vaikutuksia. Liikenneyhteyksillä on erityisen suuri merkitys elinkeinoelämän toimintaedellytyksille. Hyvin järjestetyillä liikenneyhteyksillä voidaankin saada yhdyskuntarakennetta tiiviimmäksi ja toimivammaksi. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 39-41.)

Mäntysalon mukaan markkinasuuntautuneella maankäytön suunnittelulla tarkoitetaan elinkeinoelämälle suotuisaa suunnittelua, joka edistää yksityisten yritysten investointeja ja talouskasvua. Markkinasuunnittelutyypit voidaan luokitella kolmeen tyyppiin: vipuvaikutussuunnittelu, jolla tähdätään ennakointiin; trendisuunnittelu, jolla tähdätään nouseviin suunnittelukysymyksiin ja yksityisen johdon suunnittelu, jossa yksityinen sektori on merkittävässä osassa suunnittelun etenemisessä. (Mäntysalo 2010.)

Sandbergin tutkimuksen mukaan kuntapäätäjät pitävät kaavoitusta kunnan tärkeimpänä keinona lisätä kunnan elinvoimaa ja hyvinvointia. Lisäksi elinkeino- ja asuntopolitiikkaa pidetään merkittävänä keinoina kunnan elinvoimaisuudelle. Pienissä kunnissa kaavoituksen vaikutuksista kunnan vetovoimaisuuteen ja viihtyisyyteen pidettiin erityisen merkityksellisenä. Suurimpien kaupunkien osalta kaavoituksesta johtuvana uhkana koettiin tiivistäminen ja tehokkuus, jolloin alueen viihtyisyystekijöitä voi kadota. (Sandberg 2018, 5.)

Hytösen, Kotavaaran ja Ahlqvistin tutkimuksessa selvitettiin kuntien maankäytön suunnittelijoiden näkemyksiä kaavoituksen vaikutuksesta kunnan elinvoiman kehittämiseen. Vastauksien mukaan kokonaisuuksia huomioiva kaavoitus vahvistaa elinvoiman kehittämistä. Vastauksissa elinvoima kytketään palvelutarjontaan, hyvinvointiin ja asuinympäristöön. Kyselyyn vastanneiden mukaan paikkakunnan erilaisuus ja päätöksenteko vaikuttavat elinvoiman edistämiseen. Erityisesti pienten kuntien edustajat tuovat esille maapolitiikan määrätietoiset ja toimivat keinot sekä riittävät suunnitteluresurssit elinvoiman edistämiseksi. (Hytönen, Kotavaara & Ahlqvist 2018, 21,23.)

Kuntaliiton selvityksen mukaan kaavoitus tulisi olla strategista ja pitkäjänteistä, jolla luodaan hyvät edellytykset elinvoiman kehittämiseksi. Valtion ohjaus on

lieventynyt kaavoituksessa, jolloin kaavoituksen merkitys kunnan tehtävissä kasvaa. Se vaikuttaa myös kaavoituksesta vastaavien viranhaltijoiden vastuun kasvamiseen ja lisäksi kaavoituksen merkitys elinvoiman edistämiseksi korostuu. Kunnan pitkäjänteinen elinvoiman kehittäminen vaatii asiantuntijuutta ja maapoliittisia resursseja. (Hytönen, Kotavaara & Ahlqvist 2018, 21, 23.)

Johdonmukainen päätöksenteko, ennakoitavuus sekä vanhojen käytäntöjen kyseenalaistaminen toteuttavat elinvoiman kehittämistä. Kunnan osaava johtaminen ja hyvä päätöksenteko edesauttavat elinvoiman kehittymisen edellytyksissä Yksityistä etua tavoitteleva kuntapolitiikka ja päätöksenteon ennakoimattomuus heikentävät elinvoiman kehitystä, etenkin toimijaverkoston suhteen ja se luo epävarmuutta elinkeinoelämän toimijoissa. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 39-41, 43.)

Kunnan elinkeinopolitiikalla on suuri merkitys elinvoiman edistämisessä. Elinkeinopolitiikalla kunta markkinoi kuntaa yrityksille, houkuttellen sijoittumaan paikkakunnalle sekä edesauttaa yritysten sijoittumista paikkakuntaan. Lisäksi elinkeinopolitiikalla vaikutetaan toimintaympäristön kehittämiseen, nykyisten toimintojen turvaamiseen ja muun kilpailukyvyn edistämiseen. Onnistuneen elinkeinopolitiikan nähdään vaativan rohkeaa päätöksentekoa, yritysten toimintaedellytysten palvelemista sekä kunnan myönteistä asennetta elinkeinoelämää kohtaan. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 44-45.)

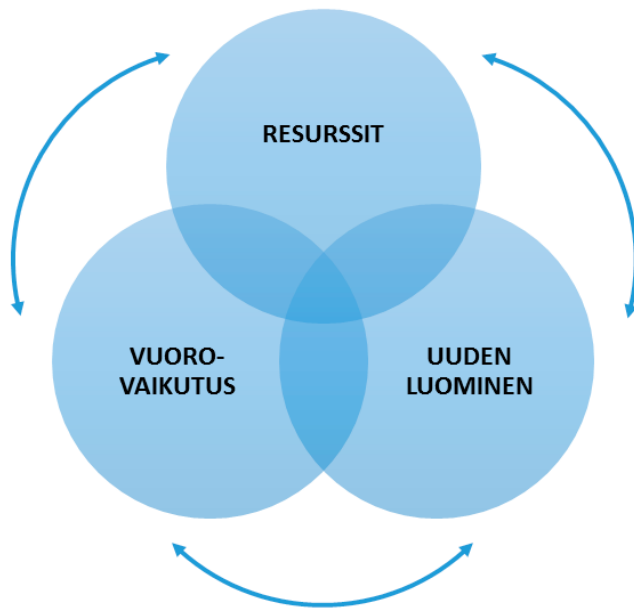
Maaseutumaisen kunnan etuna voidaan pitää myönteistä ja rauhallista innovaatioympäristöä, joka voi houkuttaa osaavaa työvoimaa. Avoimet välit yritysten ja kuntajohdon välillä sekä matala kynnys vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön voivat vaikuttaa positiivisesti yrittäjien toimintaedellytyksiin. Lisäksi maaseutumaisilla kunnilla voi olla nopeampi ja läheisempi palvelu elinkeinoelämän kehittämiseksi. Molemminpuolinen luottamus on perusehto toimivalle yhteistyölle ja elinvoiman kehittymiselle. Elinkeinopolitiikan ja maankäyttöratkaisujen tulisi olla johdonmukaista ja ennakoivaa, joka luo pohjaa luottamukselle. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 46.)

Oikea-aikaisella päätöksenteolla, vanhojen toimintatapojen uudistamisella ja muutosten seurannalla sekä näihin muutoksiin reagoimalla edistetään elinvoimaa. Vanhojen toimintatapojen ylläpitäminen estää ympärillä olevien muutosten

havainnointia. Kunnan pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen toimintatapa on perusteltua, mutta tuttujen toimintatapojen mukanaan tuomien periaatteiden säilyminen estää nopean reagoinnin ympärillä tapahtuviin muutoksiin. Elinkeinoelämän tarpeet vaativat kunnalta muutoskykyä. Maankäytössä joudutaan vaurutumaan muutostarpeisiin, elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi sekä toimivan elinkeinoelämän edistämiseksi, jotta turvataan elinkeinoelämän toimintamahdollisuudet ja edistetään toimivaa elinkeinoelämää kunnassa. (Paananen, Haveri & Airaksinen Jenni 2014, 87.)

Asuinalueiden viihtyisyys koostuu ympäristön siisteydestä, turvallisuuden tunteuksesta, alueella olevista viheryhteisistä ja virikkeellisestä ympäristöstä, joka luo toiminnallisuutta. Asuinalueilla on hyvä turvata monipuolisen asumimuodon mahdollisuuksia. Ikääntyvän väestön mahdollisuudet kotona asumiseen ja myös kohtuuhintaisen asumisen mahdollisuudet lisäävät elinvoimaa. Olisi myös hyvä tarkastella sitä, tulisiko asuinalueilla olla monipuolisesti omistusasumista, vuokra-asumista ja palveluasumista. Kohtaamispaikat kehittävät alueen palveluympäristöä. Kohtaamispaikoissa asukkailla on mahdollisuus toimia vuorovaikutuksellisesti ja toiminnallisesti, joka vahvistaa sosiaalista kanssakäymistä. Vahvat peruspalvelut luovat rakenteen hyvälle asumisympäristön muodostumiselle. Esimerkkeinä peruspalveluista mainittakoon lähikoulut, kirjastot ja lähiliikuntapaikat. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA 2016, 124-126.)

Kuviossa 5 kuvataan elinvoiman edistämisen kannalta kolme keskeisintä asiaa. Elinvoiman edistäminen on johtamista, jossa toimenpiteillä vaikutetaan tulevaisuuteen, eikä keskitytä vain lyhyen aikavälin tavoitteisiin ja päätöksentekoon. Elinvoiman edistämisen kannalta merkittävimmät toimet kunnan kannalta ovat uusiin hankkeisiin investointi, infrastruktuurin parantaminen, kunnan resurssien tarkoituksenmukainen käyttö ja uusien innovaatioiden luominen.

Kuvio 5. Kunnan elinvoimaisuuden edistäminen (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 97)

Elinvoiman edistäminen on strategista johtamista. Tästä syystä kuntaa onkin tarkasteltava seuraavasta näkökulmista. Mikä on kunnan tämän hetkinen asema, mikä on haluttu suunta ja miten tavoitteeseen päästään. Elinvoiman tavoittelussa korostuvat innovaatiot ja uusiutuminen. Strategisten valintojen merkitys on suuri elinvoiman edistämisessä. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014, 66, 69.)

3 MENETELMÄT

3.1 Tutkimusote

Tutkimuksessa on käytetty tutkimusotteena laadullista tapaustutkimusta. Ojasalon, Moilasan ja Ritalahden mukaan tapaustutkimuksessa kohteesta tuotetaan tutkittua tietoa. Tapaustutkimuksessa kehittämisehdotuksia tehdään tutkimuksen keinoin. Tapaustutkimus tapahtuu tutkittavan ongelman ympäristössä ja tutkimus paneutuu syvällisesti tutkittavaan aiheeseen. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 37.)

Metsämuurosen mukaan tapaustutkimuksessa tutkitaan tapahtumaa tai ihmistä tietyssä ympäristössä (Metsämuuronen 2005, 205-207). Ojasalon ym. mukaan tutkittavana voi olla esimerkiksi ihminen, ihmisryhmä, tapahtuma, prosessi, toiminto tai organisaatio. Tapaustutkimuksessa korostuu suuri tiedonsaanti suppeasta aiheesta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52-53.) Leen, Collierin ja Gullenin mukaan tapaustutkimuksen etuna voidaan pitää sen tuomaa syvällistä tietoa tutkittavasta aiheesta (Lee, Collier & Gullen 2007, 169-170).

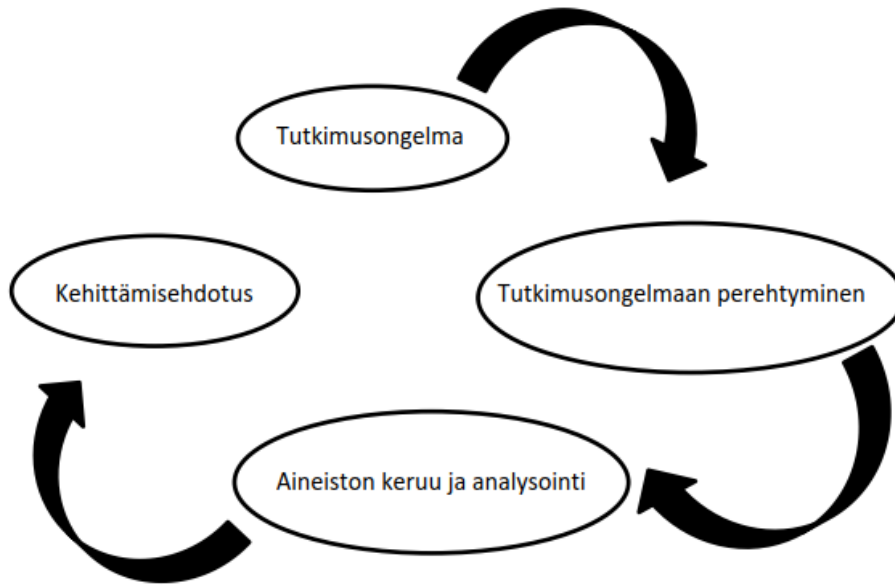
Carsonin, Gilmoren, Perryn ja Gronhaugin mukaan oleellista tapaustutkimuksessa olisi, että tapahtumasta tutkitaan monipuolisesti eri tavoin hankittuja tietoja, jolloin tavoitteena on ymmärtää perusteellisesti tutkittava tapahtuma (Carson, Gilmore, Perry & Gronhaug 2001). Tutkittavan tapahtuman kautta saadaan ymmärrys tutkittuun aiheeseen sekä edellytykset toiminnallisuudelle eli voidaan puhua kehittämisehdotuksista. Oleellista on nimenomaan tietyn tapahtuman ymmärtäminen. Tapaustutkimuksella ei yritetä saada yleistyksiä, vaikka sekin voi olla mahdollista, mutta vain erittäin harvoin. Yleistäminen ei kuitenkaan ole kyseisen tutkimusotteen tarkoitus. (Metsämuuronen 2005, 205-207.)

Tapaustutkimuksessa korostuu kokemuksellisuus eli tutkittavan kokemus tapahtumasta. Voidaankin sanoa, että tapaustutkimus on ymmärtävää tutkimusta, joka muodostuu koetuista asioista. (Metsämuuronen 2005, 205-207.) Tärkeämpänä nähdään yhä enemmän tapaustutkimukset kvalitatiivisessä eli laadullisessa mielessä (Lee, Collier & Gullen 2007, 169-170). Tyypillinen aineistonkeruumenetelmä tapaustutkimuksessa on haastattelu, koska haastattelussa saadaan tutkittavan aiheen asiantuntijoilta mahdollisimman tarkkaa kuvausta tutkimus-

ongelmasta. Tapaustutkimus on tyypillisesti ihmisten toimintaan liittyvää tutkimusta, jolloin haastattelulla saadaan aiheesta tuntevien ihmisten tarkkoja näkemyksiä asiasta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52-53.) Tapaustutkimuksen aineistosta voidaan muodostaa eri näkökulmista johtopäätöksiä ja tutkimuksen lukija voi muodostaa tuloksista myös omia johtopäätöksiä (Metsämurtonen 2005, 205-207).

Tutkimuskysymyksen tulisi olla mielenkiintoinen. Tapahtuman tutkimisen olisi hyvä olla toimijoiden näkökulmasta tai yhteiskunnallisesti kiinnostava. Tutkimuksessa on kiinnitettävä huomiota tutkittavan tapahtuman ainutlaatuisuuteen tai sen on oltava muutoin erityinen, tutkittavasta näkökulmasta. Tutkimuskysymyksen rajaus on tärkeä ja se tulee voida perustella. (Eriksson & Koistinen 2005, 41.) Työelämälähtöisessä tutkimuksessa tutkittava aihe valitaan käytännön tarpeiden mukaisesti ja aihe voi olla tyypillinen ilmiö, mutta se voi olla myös ainutkertainen (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52-53).

Ojasalon ym. mukaan tapaustutkimuksen vaiheet jakaantuvat neljään vaiheeseen, jotka on kuvattu kuviossa 6. Tutkimusongelman tai kehittämistehtävän valinnan jälkeen on ensimmäiseksi perehdyttävä tutkimusongelmaa käsittelevään kirjallisuuteen ja aikaisempiin vastaaviin tutkimuksiin. Kirjallisuuteen tutustuessa voidaan myös arvioida tutkimusongelman rajausta ja näkökulmaa. Kirjallisuuteen perehtyessä muodostetaan tutkimusongelman selvittämiseksi tarkoituksenmukaisia kysymyksiä. Kirjallisuuden kautta saadaan selville se, millä tavoin aineistoa tulisi kerätä tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta. Aineiston keruun ja analysoinnin tuloksena muodostuu tutkimusongelman ratkaisu- tai kehittämisehdotuksia. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 53-54.)

Kuvio 6. Tapaustutkimuksen vaiheet (mukaillen Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 54)

Haven mukaan tutkimustyypit voidaan jakaa karkeasti laadulliseen, vertailevaan ja kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkia suhteellisen pienellä otoksella rajattua tapausta ja tapausta voidaan tarkastella eri näkökulmistakin. Vertailevassa tutkimuksessa korostuu aineistonkeruun monimuotoisuus kohtalaisen suurella otannalla, mutta tutkimuksessa ei syvennyttä yksityiskohtiin niin kuin laadullisessa tutkimuksessa. Vertailevassa tutkimuksessa painotetaan samankaltaisuuksien ja erojen selvittämistä rajatuissa tapauksissa. Kvantitatiivinen tutkimus painottaa suuren otannan muodostamaa tietoa useissa eri tapauksissa. Laadullisen tutkimuksen valintaan liittyy lähestymistapa, jossa ilmiötä tulkitaan liittyen tiettyyn asiayhteyteen, eikä ilmiön merkitys ole itsestään selvyyttä. Laadullisen lähestymistavan valintaan vaikuttaa myös se, että tutkittava ilmiö ei ole tutkittavissa laskennallisesti. (Have 2004, 14-15.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan asioita ihmisten kokemusten näkökulmista eli miten tietty tutkittava asia, tilanne tai tapahtuma koetaan. Oleellista on tunnistaa sellaiset henkilöt, jotka tuntevat aiheen ja joiden kautta tutkittava asia on mahdollista ymmärtää. Tutkijan on syytä pysyä tutkimuksessaan objektiivisena, pidättäytyä ennakoasenteista ja -luuloista. Käsiteltävään aiheeseen tulisi suhtautua ilman tutkijan näkemystä. Näin saadaan aikaan tilanne, ettei mikään ole itsestään selvää, jolloin tutkittavan aiheen johtopäätökset syntyvät tutkittavien kokemuksista. Laadullisen tutkimuksen keskeisenä periaatteena on löytää

johtolankoja, joita syvennetään tutkimuksen edetessä. Tutkimuksen alussa tutkijalla ei ole välttämättä vielä tarkkaa tietoa siitä, mitä tutkija etsii. (Taylor, Bogdan, DeVault & Marjorie 2015, 18.)

3.2 Aineiston keruu

Tutkimusmenetelmät voivat olla laadullisia, määrällisiä tai näiden yhdistelmiä. Tutkimusprosessin on oltava johdonmukaisesti dokumentoitu, jotta lukija voi seurata tutkimusraportin perusteella tutkimuksen tuloksiin johtavia tekijöitä ja siten lukija voi myös päätellä tutkimuksen luotettavuutta (Tolley, Priscilla, Ulin, Mack, Robinson & Stacey 2016.) Määrällinen menetelmä sopii tilanteisiin, jossa testataan tietyn teorian paikkansa pitävyyttä. Vastaaaja on suuri joukko, joka muodostaa otoksen. Menetelmänä käytetään strukturoitua lomakehaastattelua tai lomakekyselyä. Laadullisen tutkimuksen menetelmää hyödynnetään tutkimuksiin, joissa tavoitellaan ymmärtämään paremmin tutkittavaa aihetta ja joka on entuudestaan vähäisesti tunnettu. Tutkittavia on määrällisesti vähän verrattuna määrälliseen tutkimukseen, mutta tutkittavista saatavaa aineistoa on analysoitavissa paljonkin. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 104-105.)

Laadullinen tutkimusmenetelmä on siis aiheesta saadun laajan tiedon hyödyntämistä ilmiön ymmärtämiseen. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä pyritään saamaan uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkija on laadullisessa tutkimuksessa usein lähellä tutkittavia ja tutkittavat on harkittu tarkasti, jotta tutkittavasta aiheesta saadaan paras mahdollinen näyte, jota määrällisessä tutkimusmenetelmässä kutsuttaisiin otokseksi. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 104-105.)

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää jotain toimintaa, kuvailla tiettyä tapahtumaa tai ilmiötä tai perustella teoreettisesti tietty ilmiö. Tutkittavat henkilöt tulisi valita siten, että he tietävät tutkittavasta aiheesta paljon tai heillä on kokemusta siitä. Haastateltavien valinta tulee perustella tutkijan käyttämällä arviointiperusteilla. Tutkimuksen lukijat arvioivat lopulta tiedonantajien valinnan tarkoituksenmukaisuuden. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.)

Aineistonkeruumenetelminä laadullisessa tutkimuksessa ovat kysely, havainnointi, haastattelu ja dokumenteista kerätyt tiedot. Menetelmiä voidaan hyödyntää eri tavoin yhdisteltynä, erikseen tai rinnakkain. Vuorovaikutusta tutkittaessa havainnointi on tutkimusmenetelmänä soveltuvin. Jonkin asian käyttäytymiseen

perustuvaa tutkimusta tehdessä on kysymysten kautta saatava aineisto parhaiten soveltuva. Haastattelun etuna pidetään joustavuutta, jolloin haastattelutilanteessa on mahdollista käydä haastateltavan kanssa keskustelua, oikaista väärymmärryksiä, kerrata kysymyksiä tai esimerkiksi selventää kysymysten sanamuotoja. Haastattelija voi haastattelun kuluessa esittää kysymyksiä eri järjestyksessä kuin aiemmin oli ajatellut haastattelutilanteen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83-86.)

Haastateltavalle olisi hyvä antaa kysymykset tai aiheet etukäteen, jotta haastattelun aiheesta saataisiin mahdollisimman paljon tietoa ja haastateltavat voisivat perehtyä tulevaan haastatteluun. Haastateltavan on myös perusteltua saada tietoa, mistä aiheesta häntä tullaan haastattelemaan. Henkilöillä, jotka valitaan haastateltaviksi, tulisi olla tietoa aiheesta tai kokemusta tutkittavasta aiheesta. Haastattelututkimus on ajallisesti pidempi ja kustannuksiltaan korkeampi kuin esimerkiksi kyselytutkimus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83-86.)

Haastattelu voidaan jaotella avoimeen, puolistrukturoituun tai strukturoituun haastatteluun. Haastattelu voi olla ajallisesti minuuteista päiviä kestäviin haastatteluihin. Haastattelu on tutkimusmenetelmänä hyvin soveltuva moniin eri tutkimustilanteisiin. Haastattelu on kuitenkin vaativa tulosten analysoinnin kannalta ja myös aikaa vievä tutkimustapa. (Metsämuuronen 2005, 223.)

Ojasalon ym. mukaan haastattelua pidetään tutkimusten ja kehittämistöiden yleisimpänä tiedonkeruumenetelmänä Tämä johtuu mahdollisesti haastattelun tehokkuudesta saada nopeasti syvällistä tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastattelussa voidaan saada uusia näkökulmia vähän tutkitusta aiheista. Haastattelun etuna on tutkittavan aiheen syventävän tiedon hankinta tai tutkittavan asian selventäminen. Ennen haastattelua on pohdittava kysymysten sidonnaisuus ja haastattelutilanteen joustavuus. (Tolley, Priscilla, Ulin, Mack, Robinson & Stacey 2016.)

Haastattelut tulee äänittää, jotta haastattelijan keskittyminen ei mene haastattelutilanteessa asioiden kirjaamiseen, vaan haastattelija voi olla vuorovaikuttaisesti haastateltavan kanssa. Lisäksi äänitys helpottaa haastattelun kertaamista ja vastausten tulkintaa jälkikäteen. Haastattelun vastausten tarkoituksen oivaltaakin usein vasta kerrattuaan haastattelutilanteen. Kestoa haastattelulla voi

olla kymmenestä minuutista jopa useisiin tunteihin. Haastattelun jälkeen haastattelu on litteroitava eli haastattelu kirjoitetaan muistiin. Litteroinnin sanojen ja asioiden tarkkuuteen vaikuttaa tutkimuksen tai kehittämistyön tehtävä eli onko esimerkiksi yksittäisillä sanoilla merkitystä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 108-109.) Haastateltavien määrä on riittävä, kun aineiston keruulla on saavutettu tilanne, jossa uudet haastateltavat eivät enää antaisi uutta merkityksellistä tietoa tutkittavaan aiheeseen liittyen. Tilannetta kutsutaan saturaatiopisteeksi. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2014, 110-111.)

Alasuutarin mukaan haastattelutilanteessa haastateltava orientoituu kysymyksiin tutkimusaiheen mukaisesti, ajatellen, mihin haastateltava kysymyksellään pyrkii. Yksilö- ja ryhmähaastattelun vuorovaikutustilanne on erilainen, koska ryhmässä yksilö noudattaa normaaleja ryhmän vuorovaikutustilanteen käyttäytymistä, jolloin yksilön henkilökohtaiset näkemykset voivat jäädä taka-alalle ja yksilölliset erovaisuudet eivät välity tutkijalle. (Alasuutari 2011, 149-152.)

Tutkimushaastattelu voidaan jakaa syvä-, teema- ja lomakehaastatteluun. Lomakehaastattelu perustuu tarkkoihin ennalta määriteltäviin kysymyksiin, joilla tavoitellaan tarkkaa tietoa tutkittavan ongelman kannalta. Kysymysten tulee perustua tarkoin tutkittavaan aiheeseen. Haastattelijalla ei voi joustaa kysymyksissä, eikä keskustelu voi suuntautua haastattelun myötä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.) Lomakehaastattelua voidaan Metsämuurosen mukaan nimittää myös strukturoiduksi haastatteluksi (Metsämuuronen 2005, 225).

Teemahaastattelussa on ennalta valittuja teemoja tutkittavan aiheen osalta, joita tarkennetaan yksityiskohtaisimmilla kysymyksillä haastattelun edetessä. Teemahaastattelussa edetään haastateltavien annettujen vastausten perusteella. Teemahaastatteluun valittujen kysymysten tarkkuustaso voi vaihdella tarkeista kysymyksistä avoimiin kysymyksiin. Oleellista kuitenkin on, että teemat ovat johdettu tutkittavan aiheen mukaisesti ja tutkittavan aiheen ongelman asetelun mukaan. Teemahaastattelussa on hyvä ymmärtää teemojen ohjaavan haastattelun kulkua. (Tolley, Priscilla, Ulin, Mack, Robinson & Stacey 2016.) Teemahaastattelua voidaan Metsämuurosen mukaan nimetä myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi (Metsämuuronen 2005, 226). Ojasalon mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten järjestys voi vaihdella ja ne on laadittu etukäteen, mutta kysymysten tarkkuus voi kuitenkin vaihdella ja uusia ky-

symyksiä voidaan esittää tilanteen mukaan. Toisaalta ennalta laadittuja kysymyksiä voidaan jättää myös kysymättä, mikäli ne koetaan tilanteessa tarpeettomiksi. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2014, 110-111.)

Syvähaastattelussa, jota kutsutaan Metsämuurosen mukaan myös avoimeksi haastatteluksi, kysymykset ovat avoimia (Metsämuuronen 2005, 226). Tuomen ja Sarajärven mukaan tutkittava aihe on haastattelun kysymyksenä. Haastattelu etenee haastateltavan annettujen vastausten varaan ja haastatteliija esittää jatkokysymyksiä syventäen saatua tietoa, jolloin tutkija yrittää saada perustellun kuvan tutkittavasta aiheesta. Tutkittavan aiheen rajaus ei määrittele haastattelun etenemistä, mutta haastattelijan tehtävänä on pitää haastattelu aiheeseen liittyvänä. Haastateltavalla on kuitenkin vapaus kertoa aiheesta vapaasti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 89.)

Tämän tutkimuksen aineiston keruumenetelmäksi on valittu teemahaastattelu. Haastateltavaksi eli tiedonantajiksi on valittu viisi henkilöä. Henkilöt edustavat Sodankylän kunnan viranhaltijoita ja päätöksentekijöitä. Haastateltavilla on hyvä tuntemus elinvoiman kehittämisen edellytyksistä ja he ovat vaikuttamassa kunnan elinvoiman kehittämiseen valmistelussa ja päätöksenteossa. Haastateltavilla on hyvä osaaminen ja tuntemus maankäyttöpolitiikasta ja he ovat vaikuttamassa maankäyttöpolitiikan toimintaedellytyksiin Sodankylän kunnassa. Haastateltavat edustavat Sodankylän kunnan eri toimialoja, jolloin tietoaineistoon saadaan monialainen näkemys.

Haastattelut on tehty lokakuun ja marraskuun aikana vuonna 2018. Haastattelujen kesto vaihteli noin 31 minuutista 42 minuuttiin, kuten taulukosta 2 voidaan tarkastella.

Taulukko 2. Haastattelujen kesto

Haastateltava	Haastattelun kesto
Haastateltava A	42 minuuttia
Haastateltava B	31 minuuttia
Haastateltava C	39 minuuttia
Haastateltava D	42 minuuttia
Haastateltava E	41 minuuttia

Haastateltavat on asetettu kirjainjärjestykseen, mutta haastateltavien kirjainjärjestys on satunnainen, eikä järjestys noudata todellista haastattelujärjestystä. Haastattelut suoritettiin Sodankylän kunnanvirastolla. Haastatteluteemat ja kysymykset oli tulostettu paperille. Haastattelutilanteen alkaessa kysymykset luovutettiin haastateltaville, jotta heidän oli helpompi seurata haastattelun kulkua. Haastattelun alkaessa haastateltaville todettiin tutkimuksen tarkoitus, tutkimustehtävän pääkysymys ja alakysymykset. Haastateltaville tiedotettiin haastattelun alkaessa, että tuloksia tullaan käsittelemään anonyymisti eli kenenkään henkilökohtaisia vastauksia ei voida tutkimuksesta päätellä. Lisäksi esiteltiin tietope-
rustasta esiin nousseet teemat, joiden alle oli jäsenneily tarkentavat kysymykset. Haastattelut äänitettiin, jotta haastattelut voitaisiin jälkikäteen litteroida eli kirjoittaa puhtaaksi.

3.3 Aineiston analysointi

Haastattelun analysointi tehdään tutustumalla useaan kertaan käsiteltyyn aineistoon eli esimerkiksi litteroituun aineistoon. Aineisto luokitellaan teema-
alueittain ja yhdistetään tutkimusaiheen teoriaan. Teemajaottelun tavoitteena on esittää ne asiat tai ilmiöt, jotka esiintyvät useilla haastateltavilla. Haastatteluista etsitään säännönmukaisuuksia toisiinsa nähden, jota kutsutaan yhteyksien tarkasteluksi. (Ojasalo & Sarajärvi 2014, 110-111.)

Yhteyksien tarkastelujen tapoja on useita erilaisia. Tyypittelyssä haastateltavien vastaukset pyritään jaottelemaan muutamaa tyyppeihin, joidenkin tutkimusaiheen

kannalta merkityksellisten asioiden mukaan. Toisena tyyppinä pidetään ääri-ryhmittelyä, jossa tulkitaan haastateltavien antamia vastakohtia muutamaan tyyppiin, tutkimuksen aiheen kannalta merkityksellisistä asioista. Kolmantena keinona analysoinnissa pidetään vastausten eroavaisuuksien tulkitsemista, jossa huomio kiinnitetään epäsäännönmukaisuuksiin. Säännönmukaisuus ei aina riittävästi kuvaa tutkittavaa aihetta ja tutkimus voi jäädä puutteelliseksi. (Ojasalo & Sarajärvi, 2014, 110-111; Tolley, Priscilla, Ulin, Mack, Robinson & Stacey 2016.)

Aineiston analysointi ja kerääminen tapahtuu osin yhtäaikaaisesti. Analysoinnilla tarkoitetaan analyysia, jossa aineisto muutetaan käsitteelliseksi ja synteetiksi, jossa yhdistetään analyysin kautta käsitteiksi muutettu tieto uudellaisiksi johtopäätöksiksi. Näitä ennen on tehtävä aineiston litterointi, josta analysointi on mahdollista tehdä. (Metsämuuronen 2005, 233.)

Tuomen ja Sarajärven mukaan aineistolähtöinen sisällönanalyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja käsitteiden luominen. Ensimmäiseksi on valittava analyysiyksikkö, joka voi olla ajatus, lause, lause tai yksittäinen sana. Pelkistämässä litteroidusta aineistosta kerätään tutkimuksen kannalta olennainen tieto talteen eli toisin sanoen karsitaan tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. Pelkistämisen jälkeen siirrytään ryhmittelyyn. Aineistosta etsitään samankaltaisuuksia. Samankaltaisuuksista muodostetaan ryhmiä eli alaluokkia. Alaluokista saadaan ryhmittämällä ja yhdistämällä pääluokkia, joiden on tarkoitus olla yhteydessä tutkittavaan ilmiöön. Tutkimusraportin seuraavan alaluvun taulukoissa 3 ja 4 on esitelty, miten tämän tutkimuksen aineistoa on ryhmitelty. Käsitteellistämässä johdetaan alkuperäisestä aineistosta, ryhmittelyn jälkeen muodostuneet pääluokat yhdistäviksi luokiksi eli käsitteiksi. Muodostuneiden käsitteiden avulla saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-127.)

3.4 Tulosten esittäminen

Lähtökohtana tutkimushaastattelussa oli viisi teemaa, joiden alle muodostui tarkentavia kysymyksiä. Teemat olivat: elinvoima, imago / vetovoimaisuus, kaavoitus, yksityinen maanomistus ja yhteistyö / osallistaminen. Alasuutarin mukaan laadullisessa tutkimuksessa vihjeiden ja johtolankojen kautta tehdään tulkinta

tutkittavasta ilmiöstä. Merkittävää on ratkaisumallin valinta, joita on useita erilaisia. Tutkimuksen näkökulma vaikuttaa ratkaisumallin valintaan. Oleellista on, että tutkija ja lukija voivat luottaa siihen, että useiden samantyyppisten johtolankojen ja vihjeiden avulla on päästy sellaiseen lopputulokseen, johon todennäköisesti päätyisivät myös muut vastaavan tutkimuksen tekijät samasta kysymyksenasettelusta ja näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksen tuloksen merkitystä kuvaa se, että se ei ole vain yksi useista mahdollisuuksista, vaan perustellusti pääteltävissä oleva tulos. (Alasuutari 2011, 44-48.)

Taulukko 3. Esimerkki ryhmittelystä

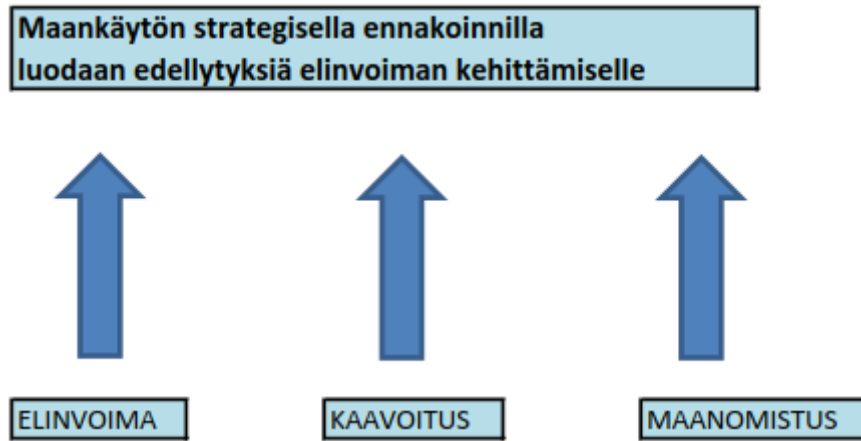
Pelkistetty aineisto	Analyysiyksikkö	Alaluokat
"elinkeinojen menestymistä ja toisaalta viihtyisyyttä"	edellytysten luonti yrityksille	kunta edellytysten kehittäjänä
"hyvä yrityskanta"	työpaikat	
"kunta pystyy tarjoamaan palveluita"	palvelutarjonta	
"Pakko etukäteen kaavoittaa, koska yritykset eivät voi odottaa 1-2 v prosessia"	ennakointi	ennakointi
"Nopeus yrittäjille tärkeää"	prosessin nopeuttaminen	
"Kaavoituksessa pitää miettiä vähän laajemmin kunnan kehittämistä ja eri palveluiden sijoittamista ja varsinkin kun prosessit on niin pitkiä niin ennakoitaisiin uudet rysäykset, että minkälaiset alueet kiinnostaa"	strateginen kehittäminen ja ennakointi"	
"kirkonkylällä lohkoittain kutsua neuvotteluun maanomistajien tavoitteista ja mahdollisesti luopumisesta kunnalle"	neuvottelumenettely	tiivis neuvotteluyhteys yksityisiin
"Kunnan pitää olla aktiivinen kirkonkylän alueella, jotta tulee mahdollisuuksia käyttää maata tarvittaessa"	kunnan aktiivinen maanhankinta	

"Aktiivista ja ennen kuin kauppa menee julkiseen niin pitäisi neuvotella ennakoimalla"	neuvottelumenettely
--	---------------------

Taulukko 4. Alaluokat ja pääluokat

Alaluokat	Pääluokat
kunta edellytysten kehittäjänä	elinvoima
kaivosten ja matkailun hyödyntäminen vetovoimana	
viestintä	
laadukkaat asumismahdollisuudet	
kaavoituksen nopeus	kaavoitus
strateginen kehittäminen	
ennakointi	
aktiivinen maanhankinta	maanomistus
tiivis neuvotteluyhteys yksityisiin	
maankäyttömaksun periaatteet	

Tutkimuksen tulosten mukaan teemat muodostuivat kolmeen aikaisemman haastattelussa käytetyn viiden sijaan. Tulosten mukaan teemat ovat kuviossa 7 esitetyt: elinvoima, kaavoitus ja maanomistus. Näiden teemojen yhdistävänä luokkana eli käsitteenä on kuviossa 7 osoitettu: maankäytön strategisella ennakkoinnilla luodaan edellytyksiä elinvoiman kehittämiseksi. Tulokset käsitellään tarkemmin tämän tutkimustyön seuraavassa luvussa.

Kuvio 7. Pääluokista käsitteeksi

4 TULOKSET

4.1 Sodankylän kunnan elinvoima

Tutkimustulosten mukaan Sodankylän kunta on elinvoimainen kunta. Kunnan elinvoimaisuuden eteen on tehtävä kuitenkin töitä, jotta elinvoima säilyisi ja kehittyisi. Yleisesti tutkimuksessa tuli esille, että kunnilla on suuri rooli elinvoiman kehittämisessä. Tutkimuksen mukaan kuntaa pidetään yleisesti edellytysten kehittäjänä yrityksille, sosiaaliselle pääomalle ja hyvinvoinnille. Vahva elinkeinopolitiikka korostui tutkimuksen mukaan Sodankylän kunnan keinovalikoimassa edistää elinvoiman kehittämistä. Tutkimuksen mukaan elinvoiman merkityksessä korostui alueen yritysten määrä ja työpaikat. Yritystoiminnalla on suuri merkitys kunnan taloudellisiin vaikutuksiin ja sitä kautta elinvoiman kehittämiseen, kuten riittäviin palveluresursseihin, alueen viihtyisyystekijöihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Haastattelussa tuotiin esille Sodankylän kunnan elinvoimaisuuden tilannetta ja kunnan tehtävien merkitystä elinvoiman kehittämisessä.

”Näkymä hyvä, mutta vaatii aika paljon. Luottamusta ja toimintatapojen parantamista.” Haastateltava D

”Elinkeinopolitiikan osuus kasvaa enempi ja miten ihmiset henkisesti jaksavat, tuntevat ja voivat.” Haastateltava B

Sodankylän kunnassa kaivosteollisuutta ja matkailua pidetään merkittävinä elinvoimaisuuden kehittäjinä. Näiden toimialojen ansiosta elinvoima on kehittynyt kunnassa viime vuosina. Puutteena nähdään kuitenkin se, ettei kunta hyödynnä tarpeeksi kaivosteollisuuden ja matkailun kehityksen myötä kasvanutta elinvoimaisuutta. Näiden toimialojen ympärille voisi kehittää uudenlaista yritystoimintaa ja luoda puitteita kuntaan tuleville uusille yrityksille.

”Paljon on itsestä kiinni miten hyödynnetään ja saadaan luotua kaikkea muuta ympärille.” Haastateltava D

Tutkimuksen mukaan Sodankylän kunnan elinvoimaisuutta heikentävänä tekijänä on viestintä. Kunnan imago on ristiriitainen, eikä se anna välttämättä hyvää kuvaa ulospäin. Kunnassa on valtavasti potentiaalia, mutta elinkeinoelämälle ei

anneta tarpeeksi tietoa kunnan mahdollisuuksista ja tarjonnasta. Etenkin kunnan sisäisten toimijoiden näkökulmasta kunnan imagokuva on huono. Kunnan ulkopuoliset eivät oikein tunne kunnan imagoa. Huomioitavaa on myös se, ettei potentiaalisina toimialoina kunnassa tunneta muita kuin kaivos- ja matkailun -toimialat. Haastateltavat toivat esiin huolen Sodankylän kunnan imagosta.

”Mahdollisuudet vaikka mihin sijainnin vuoksi, mutta jostain syystä imagossa puutetta kun ei saada investoreita alueelle.” Haastateltava E

”Kunnan brändi ja imago on hukassa, vaikka koetaan, että menee hyvin ja ollaan innovatiivisia. Pitäisi osata markkinoida, jotta olisi vetovoimaisempi yrittäjille ja sillä lailla, että täällä on hyvät tulevaisuuden näkymät, niin yritysten kannattaa etupainotteisesti tulla.” Haastateltava B

Tutkimuksen mukaan elinvoimaisuuden näkökulmasta etenkin laadukkaat asumismahdollisuudet ovat ensiarvoisen tärkeitä. Asumisolot vaikuttavat merkittävästi osaavan työvoiman saannin kannalta ja perheiden sitoutumisessa paikkakuntaan. Kunnassa tulisi olla tarjontaa hyvillä sijainneilla olevista tonteista ja toisaalta myös hyviä rivitalo- tai kerrostalo-osakkeita, jotta kunta koetaan houkuttelevana ja paikkakuntaan sitouduttaisiin. Kunnan asuintonttien laatuun tulisi ensisijaisesti panostaa. Laadulla tarkoitetaan esimerkiksi riittävää tonttikokoa sekä keskustan ja vesistön läheisyyttä. Kaavoituksella ja maanhankinnalla vaikutetaan asumisalueiden sijoittumiseen. Haastatteluissa esiin nousi huoli hyvien asuintonttien puuttumisesta Sodankylän kunnassa.

”Koulun uudelle sijainnille mietittävä ratkaisuja uuden asuntoalueiden suhteen.” Haastateltava C

”Hyviä asuinpaikkoja tarvittaisiin, omakotitontteja, uuden tyyppisiä rivaritontteja, jossa suljettuja teitä, jossa tiet eivät hallitse ja jossa viihtyisyys tekijät korostuvat.” Haastateltava D

”Pitäisi olla omakotitalotontteja paremmilla paikoilla, ei ole kuulemma oikeissa paikoissa, kaivataan vesimaisemaa.” Haastateltava E

4.2 Kaavoitus

Tutkimuksen tulosten mukaan kaavoitusprosessin nopeudella vaikutetaan yrittäjien toimintaedellytyksiin. Pitkät kaavoitusprosessit heikentävät yritysten reagoitua muuttuviin toimintaympäristön vaatimuksiin. Kaavoituksen hitaudella on suuri heikentävä vaikutus elinkeinoelämän edellytysten kehitykseen. Sujuva prosessi ja päätöksenteko tukevat elinkeinoelämän muutostarpeita ja sitä kautta elinvoiman kehitystä. Kaavoitusprosessin nopeudella on yrittäjille merkitystä, kuten yksi haastateltavista tiivistä asian.

”Nopeus yrittäjille tärkeää.” Haastateltava E

Kaavoitus on tutkimuksen mukaan kunnan tärkeimpiä tehtäviä, joilla edistetään kunnan elinvoiman kehittämistä. Myös kunnan strateginen kehittäminen on tärkeää, jotta kunnan toiminta on johdonmukaista ja luotettavaa. Keskeinen strateginen suunnittelu tulisi tutkimuksen mukaan kohdistua keskustaaajaman alueeseen. Keskustaaajaman yleissuunnitelmassa tulisi tutkia alueen maankäytön kehitystarpeet. Keskustaaajama koetaan merkittävänä elinvoimaisuuden kehitysalueena Sodankylän kunnassa senkin vuoksi, että yritystoimintaa on viime vuosien aikana alueella lopettanut. Toisaalta myös koko kunnan alueen maankäytön suunnitelmaa tarvittaisiin kokoamaan eri toimintojen yhteensovittaminen. Haastateltavat arvioivat kaavoituksen ja strategisen maankäytön suunnittelun merkitystä.

”Kaavoitus on yksi tärkeimpiä, kun asetetaan 5 asiaa kunnan tärkeimmiksi tehtäviksi.” Haastateltava C

”Niin sanottu keskustan masterplan, mihin suuntaan mennään.” Haastateltava C

”Kaavoitus on laajempi kuin se että saadaan rakennuspaikkoja, vaan sillä mietitään laajemminkin elinvoimaa ja pitkällä tähtäimellä kehittämistä. Harvoja prosesseja, jossa pakotetaan miettimään tulevaisuuden trendejä ja suuntaviivoja.” Haastateltava B

Uusien kaupallisten toimintaympäristöjen tarpeet ja matkailullinen näkökulma tulisi huomioida keskustaajaman maankäytön suunnittelussa. Sodankylän kunta voi nopeuttaa kaavoitusta tunnistamalla ja ennakoimalla tulevat maankäytön tarpeet. Ennakointi kaavoituksessa edistää kilpailukykyä ja nopeuttaa yritysten saantia paikkakunnalle. Erään haastateltavan mukaan ennakointi on tärkeää ja ennakoinnin merkitys yrityksille.

”Mun mielestä aika hyvin on ollut etupainotteista (kaavoitus) ja tilannetta otettu haltuun. Ennakointi on tärkeää. Päätöksenteko on sujuvaa. Pakko etukäteen kaavoittaa, koska yritykset eivät voi odottaa 1-2 vuoden prosessia.” Haastateltava D

4.3 Maanomistus

Tutkimuksen mukaan Sodankylän kunnan tulee olla aktiivinen maanhankinnassa. Maata tulisi hankkia keskeisiltä alueilta keskustaajamasta, kuten valtatie 4 varresta. Kunnan tulee tunnistaa strategisesti merkittävät kaupan palvelualueet ja asuinalueet ja hankkia näiltä alueilta raakamaata ja tarvittaessa myös asemakaavoitettuja tontteja. Potentiaalisia maa-alueita tulisi olla yhteneväisiä kokonaisuuksia ja tarvittaessa kaavoituksella jalostaa hyödynnettäväksi uusille toimijoille. Haastateltavat korostivat maanomistuksen vaikuttavan maan hyödyntämiseen.

”Maasta kaikki lähtee, jos jotain tehdään, niin katsotaan onko maanhallintaa ja mitä saa tehdä.” Haastateltava D

”Kunnan pitää olla aktiivinen kirkonkylän alueella, jotta tulee mahdollisuuksia käyttää maata tarvittaessa. Nelostien varrella pitää olla aktiivinen, kun katsotaan 20 vuoden päähän.” Haastateltava A

Tutkimuksen mukaan maanhankinnan merkittävimpänä keinona pidetään tiivistä yhteydenpitoa maanomistajiin, joilla on kunnan kehityksen kannalta tärkeillä paikoilla maa-alueita. Yhteydenpidon tarkoituksena on aktivoita maanomistajaa, joko hyödyntämään maa-alue itse tai luovuttamaan maa-alue kunnalle, jonka jälkeen kunta kehittäisi aluetta. Elinvoimaisuuden kannalta heikentävinä tekijöinä pidetään kirkonkylän alueella vajaakäytöllä olevia maa-alueita, joilla voisi

olla kehitysmahdollisuuksia. Eräs haastateltava ehdotti järjestelmällistä osaluaisiin kohdistuvaa neuvottelutapaa.

”Maanomistajiin pitäisi olla yhteydessä kunnan puolesta ja keskustella heidän kanssa mitä mahdollisuuksia on ja kirkonkylällä lohkoittain kutsua neuvotteluun maanomistajien tavoitteista ja mahdollisesti luopumisesta kunnalle.” Haastateltava A

Maanomistajien kanssa neuvoteltavat maankäytösopimusten periaatteet tulisi uusida. Tutkimustulosten mukaan maanomistajien, jotka hyötyvät kaavoituksesta, tulisi osallistua maankäyttö- ja rakennuslain mukaisiin yhdyskuntarakentamisen kustannuksiin. Maanomistajan kustannus voisi kytkeytyä siihen hetkeen, kun hän edelleen luovuttaa kaavoitetun tontin, jolloin arvonnousu realisoituu hänelle. Kustannusten suhteellisesta määrästä tutkimuksen mukaan tulisi käydä tarkentava pohdinta, kuitenkin huomioiden, että nykyinen suuruus ei ehkä olisi riittävä. Haastateltava tiivistä maanomistajan hyödyn ja maankäyttömaksun periaatteen.

”Jos kunta kaavoittaa yksityisen maata niin totta kai maanomistaja hyötyy. Millä tavoin maankäyttömaksu konkretisoituu, maanomistaja voisi maksaa kun hän edelleen myy tonttinsa.” Haastateltava E

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Keskeiset havainnot ja pohdinta

Tutkimuksen tutkimusotteena oli laadullinen tapaustutkimus ja aineiston keruu tehtiin teemahaastatteluna. Tutkimuksen teemahaastattelun teemat muodostuivat tietoperustan kautta. Teemat kuitenkin muuttuivat tutkimuksen analyysivaiheessa. Haastateltavat olivat teemahaastattelussa motivoituneita ja voidaan todeta, että haastateltavien valinta oli onnistunut, koska he antoivat tutkimukselle tarvittavan kokemuseräisen tiedon.

Elinvoima käsitteenä on monialainen. Elinvoimaisuudella tarkoitetaan esimerkiksi vahvaa kuntataloutta, vetovoimaisuutta, työpaikkojen määrää ja yhteisöllisyyttä (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014,26; Salinen 2011, 9). Tutkimuksessa vahvistui käsitys siitä, että kunnan elinvoimaisuus on vahvassa yhteydessä kunnan yritysten menestymiseen. Tutkimuksen mukaan elinvoima koostuu viihtyisyystekijöistä, palvelutarjonnasta ja sosiaalisista suhteista. Tutkimuksessa korostui voimakkaasti viestinnän merkitys elinvoiman edellytyksenä. Viestinnällä tarkoitetaan kunnan ilmapiiriä, asennetta ja markkinointia. Tutkimuksen mukaan elinvoiman kehittämisessä tulisi huolehtia kunnan näkyvyydestä kunnan sisäisille ja ulkoisille toimijoille. Kuntaorganisaation on huolehdittava kunnan positiivisesta imagon rakentamisesta ja kunnan houkuttelevuudesta. Tutkimuksessa saadun tiedon mukaan kunnan brändäykseen ollaan kiinnittä-mässä huomiota.

Tutkimuksen mukaan elinvoiman käsite on hyvin samantapainen mitä tietope-rustassa on tuotu esille. Voidaan kuitenkin huomioida, että elinvoiman käsite muodostuu myös kysymyksen asettelun ja rajauksen mukaan. Haastattelun elinvoiman käsite –kysymyksen kohdalla osa haastateltavista yhdistivät tutki-muksen aiheen eli maankäyttöpoliittikan elinvoiman käsitteen tarkasteluun, jol-loin haastateltavalle tuli korjata kysymyksen asettelun merkitsevän elinvoiman käsitettä yleisesti, eikä niinkään kysymyksellä haettu maankäyttöpoliittikan nä-kökulmaa. Elinvoiman maankäyttöpoliittinen näkökulma muodostui tutkimuksen tulosten perusteella. Tutkimuksen mukaan elinvoiman käsite alkaa olla, ehkä sanan trendikkydestä johtuen, muodostunut vakiintuneeksi käsitteeksi. Elinvoima käsitteenä on kuitenkin erittäin laaja-alainen.

Vaikka elinvoima käsitteenä on laaja-alainen, on sen merkitys kuitenkin hyvin sisäistetty ja tiedossa. Tietoperustan mukaan elinvoiman käsite sisältää useita tekijöitä, joista tutkimuksessa muutama nousi vahvasti esille. Palveluiden järjestäminen, kilpailukyky, työpaikat ja elinkeinojen kehittäminen ovat esimerkiksi elinvoimaa määrittäviä tekijöitä (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014,26; Koski, Kyösti & Halonen 2013,13; Pauni 2012,19). Tutkimuksen mukaan kuntapalveluiden merkitys elinvoimana on erittäin suuri ja lisäksi kunnan merkittävillä elinkeinoelämän toimialoilla kuten kaivosteollisuudella ja matkailulla on suuri merkitys kunnan elinvoimassa. Myös yksittäiset hankkeet kuten Sodankylään valmistunut keskuskeittiö ja sen myötä keskusteluun noussut lähiruoka kehittävät kunnan elinvoimaisuutta.

Hyviä harrastusmahdollisuuksia pidetään elinvoiman kannalta tärkeänä ja Sodankylän kunnan panostus on ollut hyvä ja kehittävä. Sodankylän kunnan hyvä panostus harrastusmahdollisuuksien kehittämiseen nousikin esille tutkimuksessa. Toisaalta harrastusmahdollisuuksien monipuolistaminen olisi kannattavaa etenkin osaavan työvoiman houkuttelevuudessa ja perheiden sitouttamisessa paikkakuntaan.

Asuinalueiden kehittämisohjelman tutkimusjulkaisun mukaan asumisympäristön suunnittelussa tulisi huomioida osallistaminen, jolla on vaikutusta alueen ympäristötekijöihin ja virikkeellisiin toimintoihin (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA 2016, 124-126). Tutkimuksen mukaan Sodankylän kunnan tulisi harkita osallistamista harrastustoiveista. Kunta voisi tiedustella paikkakuntaan muuttavilta ja paikallisilta, minkälaista harrastustoimintaa kunnan tulisi tukea, jotta se edistäisi paikkakunnalle muuttoa ja paikkakunnalla pysyvyyttä. Todettakoon kuitenkin vielä se, että tutkimukseni mukaan kunta on kehittänyt hyvin paikallista harrastustoimintaa, mutta tulisiko siihen kiinnittää vielä entistäkin enemmän huomiota.

Kunnan rooli elinvoiman kehittäjänä on suuri ja sen ennakoidaan tulevaisuudessa kasvavan entisestään (MDI 2016,11). Tutkimuksessa korostui elinkeinopolitiikan merkitys, maankäyttöratkaisut sekä jo aiemmin mainittu viestintä. Tutkimuksen mukaan kunnan tulisi asemoitua palveluorganisaatiosta mahdollista-

jaorganisaatioksi. Sodankylän kunnan tiedetään olevan uudistuva ja innovatiivinen, mutta se ei heijastu vielä yrityksiin siten, että yrittäjät näkisivät kunnassa potentiaalin tällaisen toimintaympäristön tukemiseen. Elinvoiman ylläpitäminen ja kehittäminen vaatii paljon resursseja sekä toimintatapojen uudistamista ja vuorovaikutuksen lisäämistä. Tutkimuksen mukaan kunnassa on paljon potentiaalia, kunhan se vain osattaisiin hyödyntää ja aloittaa uudenlaisen kunnan roolin kasvattaminen.

Tutkimuksen mukaan maankäyttöpolitiikkaa hoidetaan kunnassa kohtalaisesti ja keskeisintä maankäyttöpolitiikassa on maanhankinta ja strateginen kehittäminen. Holopaisen mukaan kunnan maanhankinta on niin tärkeää, että siitä tulisi linjata maapoliittisessa ohjelmassa (Holopainen 2014). Hovilan mukaan maankäyttöstrategiat kuten strategiakartat ovat maankäyttöpolitiikan ohjauskeinoja (Hovila 2013,32). Etenkin kirkonkylän alue strategisesti merkittävänä alueena nousi tutkimuksessa vahvasti esille. Kunnan aktiivinen rooli maankäyttöpolitiikassa on tutkimuksen mukaan strategista maankäytön kehittämistä, ennakoivaa kaavoitusta, keskeisten alueiden maanhankintaa sekä maanomistajien aktivointia vajaakäytöllä olevien maiden hyödyntämiseksi.

Nymanin ja Mäntysalon mukaan maapolitiikalla on suuri merkitys kunnan ja yritysten väliselle yhteistyölle. Kaavoituksella kunnalla on halutessaan mahdollisuus reagoida elinkeinoelämän muuttuviin tarpeisiin paremmin kuin aiemmin. (Nyman & Mäntysalo. 2001. 37-38.) Nyman ja Mäntysalo viittaavat muuttuneeseen maankäyttö- ja rakennuslakiin, jossa kunnan toimivaltaa on lisätty ja toisaalta valtion roolia kaavoituksessa on muutettu ohjaavasta edistäväksi. Tutkimus osoitti selvästi sen, että kaavoitus tulisi olla nopeaa ja elinkeinoelämää palvelevaa. Selkeästi nähdään yhteys kaavoituksen, elinkeinoelämän ja kunnan elinvoimaisuuden välillä. Maankäyttöpolitiikan merkitystä pidetään erittäin suurena elinvoiman edistämässä. Maankäyttöpolitiikan keinoista etenkin kaavoitus ja maanhankinta ovat elinvoiman kehittymisen ehtoja.

Tutkimuksessa korostui asumiseen varattujen tonttien tarjonta ja näiden laadukkuus. Yksi kuntien houkuttelevuuden merkittävimmistä tekijöistä on asunto-tarjonta ja kunta voi kaavoituksella sijoittaa houkuttelevia asuinalueita sekä tonttikohteisella suunnittelulla parantaa viihtyisyystekijöitä. Asumisen rahoitus- ja

kehittämiskeskuksen tutkimus osoittaa, että asuinalueille tarvitaan monipuolisia asumismuotoja ja alueiden valinnassa tulisi kiinnittää huomiota palveluympäristöön, kuten lähivirkistysalueisiin, lähiliikuntapaikkoihin ja viihtyisyystekijöihin (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA 2016, 124-126). Myös elinkeinoelämän kannalta tulisi kunnalla olla vaihtoehtoisia rakennuspaikkoja ja vaihtelevan kokoisia tonttiratkaisuja. Uusien alueiden kaavoituksessa tulisi saada mahdollisilta toimijoilta riittävän varhaisessa vaiheessa mielipiteitä tulevien tonttiratkaisujen suhteen.

Tutkimuksen mukaan yksityisten maanomistajien tulee osallistua yhdyskuntarakentamisen kustannuksiin, jos he hyötyvät kaavoituksesta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tullut selväksi periaatteita, mitä yksityisten maanomistajien kanssa tulisi noudattaa esimerkiksi maksuosuuden suhteesta maan arvonnousuun. Tutkimuksessa kävi kuitenkin selkeästi ilmi, että maanomistajien maksuosuuksia voitaisiin periä vasta kun maanomistaja myy kaavoitetun tontin edelleen, jolloin hän vasta hyötyy kaavoituksen tuomasta arvonnoususta konkreettisesti.

Rakentamattomia rakennuspaikkoja pidettiin tutkimuksessa ongelmallisina, jotka voivat merkittävästi heikentää alueen elinvoiman kehittämistä. Lain mahdollistamana pakkokeinona käytettävää rakentamiskehotusta tulisi tarvittaessa arvioida sovellettavaksi. Tutkimuksessa kuitenkin korostui vuorovaikutusmenettely maanomistajien kanssa ja yhteistoiminta vajaakäytöllä olevien alueiden rakentamisen edistämiseksi. Hovilan mukaan kunnan kasvupaineet tai kunnan taantuvuus vaikuttavat paljon siihen, mitä maapoliittisia keinoja kunnan tulee tosiasiallisesti hyödyntää ja kunnan on lähtökohtaisesti meneteltävä vapaaehtoisten maapolitiikan keinojen kautta kohti pakottavuutta. Hovila tuo väitöstutkimuksessaan esille kunnan harkintavallan käytön maapoliittisten keinojen suhteen. Vaikka kaikki maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset keinot ovat kunnan käytävissä, on niiden käyttöön kuitenkin oltava yhdenvertaiset ja tarkoituksenmukaiset perustelut. (Hovila 2013, 26-27.)

Tutkimuksen aiheesta ei löytynyt suoraan vastaavia tutkimuksia. Sen sijaan kunnan elinvoiman kehittämisestä löytyi useampi tutkimus. Maankäyttöpolitiikan hyödyntämisestä löytyi yksi väitöstutkimus, jossa käsitellään maapolitiikan ohjuskeinoja. Maapolitiikan keinovalikoimasta ja niiden hyödyntämisestä on jul-

kaistu useampi Ympäristöministeriön raportti, joissa on kartoitettu kuntien aktiivisuutta maapolitiikan harjoittamisessa ja toisaalta esitetty kokonaiskuva maapolitiikan keinovalikoimasta. Hytönen ym. ovat kyselytutkimuksessa selvittäneet elinvoiman määritelmää kuntien maankäytön suunnittelijoiden näkökulmasta.

Tutkimuksista edustavin tämän tutkimuksen vertailuksi on Hovilan väitöstutkimus, jossa tutkitaan kunnan maapoliittisia ohjauskeinoja. Hovila on väitöstutkimuksessaan todennut, että kunnalle on lainsäädännössä turvattu riittävät maapoliittiset keinot. Hovilan mukaan kunnan aktiivisuudesta ja poliittisesta päätöksenteosta riippuu maapoliittisten keinojen hyödyntäminen. Hovila on esitellyt tutkimuksessaan maapoliittisen pyramidi -mallin, jonka tarkoituksena on esittää maapoliittisen keinovalikoiman vaikuttavuus yksityiseen maanomistajaan. Mallilla luodaan kuva keinojen pakottavuudesta ja toisaalta yleisen edun ja yksityisen edun välistä rajaa. Pyramidi -malli avaa hyvin, etenkin päätöksenteon tueksi, maapoliittisten keinojen välistä suhdetta. (Hovila 2013.)

Takalo-Eskolan tutkimuksen mukaan, joka on laadittu Kuntaliiton ja Ympäristöministeriön yhteistyöllä, lainsäädäntö on kunnossa maapolitiikan keinojen osalta. Toisaalta tutkimuksen mukaan prosessien nopeuteen tulisi kiinnittää lainsäädännön muutoksissa huomiota. Tutkimuksen mukaan maapolitiikalla on suuri merkitys kunnan kehityksen hallinnassa ja vetovoimaisuuden kasvattamisessa. Etenkin maanomistuksella kunta voi vaikuttaa kehityssuuntiin ohjatusti ja kustannustehokkaasti, jolloin sillä on vaikutusta kuntatalouteen, vetovoimaisuuteen ja ympäristötekijöihin. (Takalo-Eskola 2005, 50.)

Hytönen ym. tutkimuksen mukaan kuntien maankäytön suunnittelijat pitävät kokonaisuuksia hallitsevaa ja pitkäjänteistä maankäytön suunnittelua elinvoimaisuuden edistämisenä. Yritysten merkitys koetaan vahvistuvan elinvoimaisuuden kehityksessä. Kuntien maankäytön suunnittelijat määrittelevät elinvoimaisuuden käsittävän hyvän kuntatalouden lisäksi elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä, viihtyisää asuinympäristöä ja kuntapalveluita. (Hytönen, Kotavaara & Ahlqvist 2018.)

Elinvoiman kehittämiseen liittyviä tutkimuksia edustaa hyvin Pakkasen pro gradu tutkimus kunnan elinvoiman rakentamisesta sekä Paanasen, Haveri ja Ai-

raksisen tutkimus kunnan elinvoiman johtamisesta. Pakkasen mukaan kuntien elinvoiman kehittämisen voidaan katsoa nykyään myös muuksi kuin elinkeinopolitiikaksi. Elinkeinopolitiikan rinnalle ovat tulleet vahvasti seudullinen yhteistyö, sosiaalinen pääoma ja viestintä. Kunnan elinvoiman kehittäminen rakentuu kunnan tietoisilla valinnoilla ja päätöksillä. Etenkin strategisten valintojen merkitys korostuu elinvoiman kehittämisessä. Edellytyksiä elinvoiman kehittämiseen syntyy osallistamisesta, verkostoista ja imagoon vaikuttavista tekijöistä. Kunnan tehtävä on ennen kaikkea toimia mahdollistajana paikalliselle toiminnalle. (Pakkanen 2017.)

Paanasen ym. mukaan kunnan elinvoimaisuuden johtaminen on hajananeempaa kuin ennen. Johtaminen ulottuu perinteisten kunnan ydintehtävien ulkopuolelle toimijoiden ja verkostojen johtamiseen. Kuntien tulisi tutkia johtamisprosessit uudelleen vastaamaan nykyajan toimintaympäristöä. Elinvoima on Paanasen ym. mukaan uuden luomista ja kunnan elinvoiman johtamisen tulisi kohdistua mahdollistamaan vuorovaikutustilanteita, varata resursseja ja luoda mahdollisuuksia uusien toimintatapojen syntyymiseen. Kunnan rooli paikallisella tasolla on aktivointi osallistumiseen ja yhdessä tekemiseen eli kunnalta vaaditaan tukea paikallisuuden vahvistamiseksi. Elinvoimaisuuden kehittäminen voi vaatia kunnalta aivan uudenlaisen tavan toimia, jolloin kunnan on ehkä tarkasteltava asemaansa ja tavoitteita uudelleen ja lähdettävä tavoitteita kohti uudella tavalla. (Paananen, Haveri & Airaksinen 2014.)

5.2 Kehityskohteet

Kuten aiemmin on todettu, elinvoima ja sen kehittäminen koostuu monista eri tekijöistä. Maankäyttöpöliitikka on kuitenkin yksi keskeisimmistä tehtävistä, joita kunnalla on elinvoiman edellytysten mahdollistamiseen. Maankäyttöpöliitikka on sen monimuotoisuuden vuoksi myös strategista suunnittelua ja kunta voi käyttää sitä strategisen johtamisen keinona. Sodankylän elinvoiman kehittämisen kannalta maankäyttöpöliitikan keskeiset kehittämiskohteet ovat tutkimuksen mukaan strateginen maankäytön suunnittelu ja ennakoiva kaavoitus, aktiivinen maanhankinta ja vuorovaikutusmenettely yksityisten maanomistajien kanssa.

Strategisella maankäytön suunnittelulla, joka voi olla esimerkiksi maankäytön yleissuunnittelua, kunta linjaa alueen keskeiset kehityskohteet, yhteensovittamisen ja kehityssuunnat. Strateginen maankäytön suunnittelu voidaan jakaa koko kunnan alueen käsittäväksi suunnitelmaksi ja Sodankylän keskustaajaman suunnitelmaksi. Strategista suunnittelua pidetään kunnan päätöksenteon pohjana ja se asettaa raamit myös yleis- ja asemakaavoitukselle. Strategisella suunnittelulla voidaan ennakoita tulevia tarpeita. Ennakoivalla kaavoituksella tarkoitetaan tutkimuksessa kaavoitusmenettelyä, jolla varataan aluekäyttötarkoituksia ennakoitavan kehityssuunnan mukaisesti. Ennakoiva kaavoitus parantaa kunnan kilpailukykyä tonttitarjonnassa ja nopeuttaa investointeja kuntaan.

Aktiivinen maanhankinta tulee keskittää Sodankylän keskustaajaman alueelle, jossa on kehityspotentiaalia. Keskeisimpänä alueena on valtatie 4:ään rajoittuvat maa-alueet. Lisäksi Jäämerentien keskeisten liiketonttien hankintaa tulisi kunnan harkita. Aktiivinen maanhankinta ja vuorovaikutusmenettely yksityisten maanomistajien kanssa ovat toisiinsa kytkeytyviä. Kunnan tulee pitää yllä keskusteluja niiden maanomistajien kanssa, joilla on vajaakäytöllä olevia maa-alueita keskustaajamassa. Vuorovaikutusmenettely voi olla järjestelmällistä, jolloin keskustaajaman osa-alue kerrallaan käydään keskustelemassa maanomistajien kesken. Maanhankinnassa tulee noudattaa käyvän hinnan periaatetta, jolloin kunta ei ole alueellisen hintatason kohottajana.

5.3 Tulosten hyödynnettävyys

Sodankylän kunnan maankäyttöpoliittinen ohjelma tulee ajankohtaiseksi päivittää vuoden 2019 aikana. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää maankäyttöpoliittikan tavoitteellisina kehityskohteina. Maankäyttöpoliittisen ohjelman hyväksyy kunnanvaltuusto. Maankäyttöpoliittinen ohjelma on osa strategista suunnittelua, ohjaten kunnan viranhaltijoiden valmistelua ja kunnan päätöksentekoa. Maankäyttöpoliittinen ohjelma osoittaa kunnan johdonmukaisen toiminnan ja keinovalikoiman maankäyttöpoliitikassa. Tutkimus antaa myös ohjauksen niistä tehtävistä, joihin kunnan tulisi tulevaisuudessa keskittyä, jotta kunta olisi elinvoimainen ja kuntalaisten sekä toimijoiden olisi hyvä asua ja elää kunnassa. Tutkimuksen mukaan kunnan hyvä elinvoima on hyvin johdetun ja yhteistyön

toiminnan lopputulos, johon kunnan määrätietoinen ja aktiivinen maankäyttöpolitiikka antaa hyvät mahdollisuudet.

Tapaustutkimuksen mukaan tutkimus on tiettyyn toimintaympäristöön ja tietyn ilmiön tutkimista, joten tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä. Kuitenkin on huomioita, että tutkimuksen tuloksista voidaan saada tietoa toisenkin kunnan kehityskohteisiin tai ainakin näiden kuntien vastaavan aiheen tutkimiseen. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää maanomistuksen merkityksestä kunnan kehittämiseen. Tutkimuksessa nousi vahvasti esille maanomistuksen merkitys kunnan kehitykselle. Jatkotutkimuksessa voisi olla mielenkiintoista selvittää se, että onko keskustajaman hiipumisen osaksi syynä kunnan maanomistuksen puuttuminen ja näin ollen rajoittunut maankäytön kehittäminen.

5.4 Luotettavuusarviointi

Lincolnin ja Guban mukaan tutkimuksen luotettavuus perustuu totuuteen eli miten lukija luottaa tutkimustuloksiin ja miten tuloksia verrataan tutkimuksen tietoperustasta hankittuun tietoon. Sovellettavuuden osalta on tarkasteltava tutkimustulosten sovellettavuutta muihin yhteyksiin tai aihealueisiin. Johdonmukaisuudessa arvioidaan, olisiko muut tutkijat tai lukija päätyneet tutkijan kanssa samaan lopputulokseen. Puolueettomuuden mukaan tutkijan omat näkemykset eivät saisi vaikuttaa tutkimustuloksiin. (Lincoln & Guba 1985, 290.)

Tutkija voi tehdä tutkittavasta aiheesta omia tulkintoja. Laadullisen tutkimusmenetelmän prosessinkuvaus ja tutkijan perustelut tulkinnoille edesauttavat lukijaa tulkitsemaan tutkijan tulkintojen luotettavuutta. Tulosten luotettavuutta lisää monesta eri näkökulmista johdettu tutkimusaineisto, tiedonkeruumenetelmät ja jopa eri tutkijoiden käyttö. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 104-105.)

Tuomen ja Sarajärven mukaan tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa nousee esille tutkimuksen totuus ja tutkimuksen puolueettomuus. Totuusteorioita on useita. Erään teorian mukaan väitteen katsotaan olevan totta, mikäli se vastaa todellisuutta (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 158-160.) Lincolnin ja Guban mukaan puolueettomuudessa tarkastellaan tutkijan suhdetta haastateltaviin eli arvioidaan vaikuttaako tutkimuksen tuloksissa esimerkiksi tutkijan asema, intressi tai näkökulma (Lincoln & Guba 1985, 290). Luotettavuuden arvioinnissa onkin syy-

tä tarkastella, onko tutkija aidosti kuullut tiedonantajia eli haastateltavia. Onko tutkimuksen johtopäätökset muodostuneet tutkimuksen kohteen ja olosuhteiden perusteella vai onko tutkijan näkökulma havaittavissa tutkimuksen tutkimustuloksissa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018,158-160; Lincoln & Guba 1985, 290.)

Tuomen ja Sarajärven mukaan luotettavuuden arviointi koostuu kokonaisuudesta eli tutkimuksen johdonmukaisuudesta sekä siitä, miten tutkimuksen eri osiot suhteutuvat toisiinsa. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kiinnitetään huomioita seuraavaan asioihin: tutkimuksessa tulee selvittää tutkimuksen kohde ja mikä on tutkimuksen tarkoitus. Tutkijan suhde tutkittavaan aiheeseen tulee käydä ilmi tutkimuksessa. Lisäksi arvioinnissa huomioidaan tutkijan suhde haastateltaviin ja tutkimuksen haastateltavien valinta sekä aineistonkeruumenetelmät. Myös tutkimuksen ajallinen kesto sekä tulosten analysointi ja raportointi vaikuttavat luotettavuuden arvioinnin tarkasteluun. Keskeistä tutkimuksen luotettavuuden kannalta ja lukijoiden arvioidessa tutkimusta on se, että tutkimuksen toteutus on mahdollisimman tarkkaan kuvattu. (Tuomi ja Sarajärvi 2018,160-164.) Luotettavuuden kannalta merkityksellistä on se, että tutkimusaineistosta, mikäli se toteutettaisiin samalla rajauksella ja näkökulmalla, päädyttäisiin todennäköisesti toisen tutkijan puolesta samaan lopputulokseen ja lukija voi tutkimusraportin perusteella päätyä samanlaisiin tuloksiin (Lincoln & Guba 1985, 290).

Metsämuurosen mukaan mittareilla saadaan tuotettua tietoa tutkittavasta aiheesta. Mittari voi olla esimerkiksi yksi ainoa kysymys. Mittarin etuna pidetään sen objektiivisuutta ja tutkimuksen mittareilla voidaan saada aikaan luotettavaa tietoa tutkittavasta aiheesta. Mittareiden käyttö ei kuitenkaan sovellu kaikkeen, esimerkiksi ihmistieteissä paras ilmiötä mittaava menetelmä on havainnointi, koska tietyillä mitta-asteikolla laadittu tutkimus ei anna välttämättä vastauksia tutkittavan aiheen todelliseen luonteeseen. (Metsämuuronen 2005, 58.)

Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu. Haastatteluiden suoritus on yksi luotettavuuden arvioinnin kannalta keskeinen asia. Tiedonantajat eli haastateltavat edustavat Sodankylän kunnan virkamiehiä ja päätöksentekijöitä. Työtehtävissäni toimin haastateltavien kanssa yhteistyössä. Tarkasteltaessa asemaani suhteessa heihin, voin todeta, etten toimi kenenkään heidän esimiehenä. Esimiesasema voisi olla sellainen, jolla voisi olla teemahaastattelun kannalta hei-

kentävä laadullinen vaikutus. Esimiehelle ei välttämättä voida todeta asioiden todellisuutta, vaikka kyseessä ei olisikaan esimerkiksi henkilöstöön liittyvä tutkimus.

Haastateltavia oli tutkimuksessa yhteensä viisi henkilöä. Haastateltavien valinnassa painotettiin heidän tietotaitoaan elinvoimaan ja maankäyttöpolitiikkaan liittyvissä asioissa. Haastateltavien määrä oli riittävä, sillä haastateltavien määrän lisääminen ei välttämättä olisi enää antanut tutkimuksen kannalta lisäarvoa vaan pidetyt haastattelut antoivat riittävän tiedon aineiston analysointiin ja johdonmukaisiin tuloksiin.

Haastattelun ajankohdat sovittiin haastateltavien kanssa etukäteen noin viikkoa aiemmin kuin haastattelut pidettiin. Haastatteluun liittyvät kysymykset luovutettiin vasta haastattelutilanteessa kaikille, jotta menettely olisi yhteneväinen ja jokaisella olisi sama tilanne kysymyksiin reagoiessa eli haastatteluun ei voinut ennakolta valmistautua. Etukäteen annetuilla kysymyksillä olisivat toiset haastateltavat voineet valmistautua paremmin kuin toiset ja tutkimusaineiston laajuus ja täsmällisyys olisi voinut vaihdella. Toisaalta myös haastattelutilanteessa luovutetut kysymykset ennaltaehkäisevät väärinymmärryksiä ja haastattelutilanteessa voidaan täsmentää kysymysten tarkoitusta ja näkökulmaa.

Haastattelujen kesto oli pääsääntöisesti noin 42 minuuttia lukuunottamatta yhtä poikkeusta, joka kesti noin 31 minuuttia. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluna, joka edesauttoi vilpittömien vastausten antamista eikä sosiaalisesta ryhmätilanteesta johtuvaa tilannetta syntynyt. Haastattelut suoritettiin noin kolmen viikon ajalla, joten ajankohdasta mahdollisesti muuttuvia olosuhteita ei ehtinyt syntyä. Haastattelun aineiston keräämiseksi, käydyt haastattelut äänitettiin ja suoritettiin litterointi, jolloin täsmällinen tieto oli käytettävissä aineiston analysointia tehtäessä.

LÄHTEET

- Aho, S. & Ilola, H. 2004. Maaseudun elinvoimaisuus – nykyisyydestä aineksia tulevaisuuteen. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. InPrint. Riika.
- Aluekehittämisen konsulttitoimistoMDI. 2016. Kunnat tekojen paikkana. Taustaselvitys valtiovarainministeriölle. Viitattu 5.11.2018
http://www.mdi.fi/content/uploads/2016/09/MDI_Tulevaisuuden_kunta_raportti.pdf.
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. 2016. Tutkitus parempi lähiö. Asuinalueiden kehittämissuunnitelman tutkimusjulkaisu. Viitattu 7.11.2018
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/159846/Tutkitusti_parempi_lahio_Asuinalueiden_kehittamissuunnitelman_tutkimusjulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- David J. Carson, , Audrey Gilmore, , Chad Perry, , and Kjell Gronhaug Publisher. 2001. Qualitative Marketing Research SAGE Publications. Viitattu 21.11.2018
[https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=1046478&query=.](https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=1046478&query=)
- Dollery, B. Crase, L. & Grant, B. 2011. The Local Capacity, Local Community and Local Governance Dimensions of Sustainability in Australian Local Government. Commonwealth Journal of Local Governance. No. 8/9. 162–183.
- Eriksson, P. & Koistinen, K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Viitattu 7.11.2018
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152279/Monenlainen_tapaustutkimus.pdf.
- Elizabeth E. Tolley, Priscilla R. Ulin, Natasha Mack, Elizabeth T. Robinson & Stacey M. Succop. 2016. Qualitative Methods in Public Health : A Field Guide for Applied Research. John Wiley & Sons, Incorporated. Viitattu 21.11.2018
[https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=4461564&query=.](https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=4461564&query=)
- Hallituksen esitys Eduskunnalle rakennuslainsäädännön uudistamisesta 101/1998. Viitattu 6.11.2018
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980101>
- Have, P ten. 2004. Understanding Qualitative Research ant Ethnomethodology. Viitattu 31.10.2018. E-kirja osoitteessa: [https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=254746&query=.](https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=254746&query=)

- Holopainen, M. 2014. Maapolitiikka kunnan kehittämisvälineenä. Mitä tontinluovutuksella ohjataan ja mitkä ovat tontinluovutuksen kehitystarpeet kasvavilla seuduilla? Luentosarja. Viitattu 6.11.2018
http://www.mal-verkosto.fi/filebank/928-MASTO_061014_maapolitiikka-ja-tontinluovutus_Holopainen.pdf.
- Hovila, I. 2017. Luentosarja. Maankäytön ja rakentamisen sääntelyä. Viitattu 14.11.2018
https://noppa oulu.fi/noppa/kurssi/721624a/materiaali/721624A_ymparistooikeus__maankaytto.pdf.
- Hovila, I. 2013. Väitöskirja. Kunnan maapolitiikka: Oikeudelliset ohjauskeinot. Viitattu 16.11.2018
<http://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61700>
- Hytönen, J, Kotavaara, N & Ahlqvist, T. 2018. Elinvoiman askelmerkkejä ja ristiiriitoja. Viitattu 7.11.2018
http://shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/arttunro5_2018.pdf
- Kiinteistöverolaki 654/1992. Viitattu 6.11.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920654#L3P12a>.
- Koski, A, Kyösti, A & Halonen, J. 2013. Opittavaa kuntaliitosprosesseista. META-arviointitutkimus 2000-luvun kuntaliitosdokumenteista. Kuntaliiton verkkajulkaisu. Suomen kuntaliitto.
- Koski, K. 2008. Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne. Viitattu 16.11.2018
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38344>
- Kuntalaki 410/2015. Viitattu 5.11.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>.
- Kuntaliitto. 2018. Maapolitiikan opas. Rakentamiskehotus. Viitattu 6.11.2018
<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-opaat/maapolitiikan-opas/maapolitiikan-keinot/rakentamiskehotus>.
- Kuntaliitto. Tule tekemään tulevaisuuden kuntaa. 2016. Viitattu 6.11.2018
http://shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/1792tulevaisuudenkunnanroolit_ebook.pdf.
- Kuntaliitto. 2015. Uusi kuntalaki. Viitattu 14.11.2018.
<https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2015/uusi-kuntalaki>.
- Laitio, M. & Maijala, O. 2010. Alueidenkäytön strateginen ohjaaminen. Viitattu 16.11.2018
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37975/SY28_2010_Alueidenkayton_strategian_ohjaaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Lee, Bill, Collier, Paul M, Cullen, John. 2007. Qualitative Reseach in Organizations and Management. An Internatiol Journal. Viitattu 31.10.2018. E-kirja.
<https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=328764&query=>.

- Lehtinen, A & Pyy, I. 2017. Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu? Viitattu 6.11.2018
<https://kaks.fi/julkaisut/mita-laadullinen-kaupunkisuunnittelu/>.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 1985. Naturalistic Inquiry. Sge Publications Inc.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999. Viitattu 6.11.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>.
- Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Mäntysalo, R. 2010. Article. Learning from the UK: Towards Market-oriented Land-use Planning in Finland.
- Nyman, K & Mäntysalo, R. 2001. Kaavoitus - suunnittelua? Suunnittelun patologioita maankäyttö- ja rakennuslain sovelluksissa. Viitattu 1.11.2018
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514265629.pdf>.
- Oikarinen, T, Voutilainen, T, Mutanen, A & Muukkonen, M. 2018. Kunnallinen itsehallinto valtion puristuksessa. Viitattu 6.11.2018
https://kaks.fi/wp-content/uploads/2018/01/tutkimusjulkaisu_107-1.pdf.
- Ojasalo, K. Moilanen, T. & Ritalahti J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Paananen, H, Haveri, A & Airaksinen, J. 2014. Kunta elinvoiman johtajana. Viitattu 6.11.2018
<http://shop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/acta255ebook.pdf>.
- Pakkanen, E. 2017. Kunta paikallisen elinvoiman edistäjänä. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu-tutkielma.
- Pauni, M. 2012. Kuntien yhdistymisselvitys – edellytykset, organisointi ja prosessi. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Randolph, J. 2004. Environmental Land Use Planning and Management. E-kirja. Viitattu 1.11.2018
https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=U1gLcoLxFswC&oi=fnd&pg=PR15&dq=land+use+planning&ots=f21NDGahw4&sig=xXrrDMBI7BIh7CwV7zObxOA0-E4&redir_esc=y#v=onepage&q=land%20use%20planning&f=false.
- Sallinen, S. 2011. Elinvoimainen kunta. Viitattu 6.11.2018
http://shop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/elinvoimainen_kunta_ebook.pdf
- Sandberg, S. 2018. Kuntapäätäjien näkemykset haasteista ja toimenpiteistä valtuustokaudella 2017-2021. Viitattu 7.11.2018
http://testshop.kommunerna.net/product_details.php?p=3460.

- Sodankylän kunta. 2018. Millainen on sinun Sodankyläsi vuonna 2025? Viitattu 5.11.2018
<http://www.sodankyla.fi/osallistuminen/Pages/Kuntastrategia-2018.aspx>.
- Sodankylän kunta. 2018. Kunnanvaltuusto,-hallitus ja lautakunnat. Viitattu 5.11.2018
<http://www.sodankyla.fi/paatoksenteko-ja-hallinto/Pages/kunnanvaltuusto-hallitus-ja-lautakunnat.aspx>.
- Sodankylän kunta. 2015. Sodankylän kunnan elinkeinopoliittinen ohjelma 2015 – 2018. Viitattu 14.11.2018
http://www.sodankyla.fi/Documents/Ty%C3%B6,%20yritt%C3%A4minen%20ja%20elinkeinot/Sodankyl%C3%A4n%20kunnan%20elinkeinopoliittinen%20ohjelma%202015_2018_hyv%C3%A4ksyty%20kv%2015.6.2015.pdf.
- Suomen kuntaliitto ja Ympäristöministeriö. 2004. Asumisen ja yrittämisen edellytykset kuntoon. Tietoa maapolitiikasta kuntien päättäjille. Viitattu 6.11.2018
shop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/...pdf.
- Stoker, G. 2011. Was Local Governance Such a Good Idea? A Global Comparative Perspective. Public Administration.
- Takalo-Eskola, T. 2005. Kunnan maapolitiikan keinojen vaikuttavuus ja kehittämistarpeet. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Taylor, Steven, J. Bogdan, Robert, DeVault & Marjorie, L. 2015. Introduction to Qualitative Research Methods A Guidebook and Resource. Viitattu 31.10.2018
<https://ebookcentral-proquest-com.ez.lapinamk.fi/lib/ramklibrary-ebooks/reader.action?docID=4038514&query=>.
- Tilastokeskus. 2018. Kuntien avainluvut. Viitattu 5.11.2018
<http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2017&active1=SSS&active2=758>.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Valtioneuvosto. 2018. Maakunta- ja Sote-uudistus. Viitattu 5.11.2018
<https://alueuudistus.fi/uudistuksen-yleisesittely>.
- Valtioneuvosto. 2018. Maakunta- ja Sote-uudistus. Viitattu 5.11.2018
<https://alueuudistus.fi/uudistuksen-yleisesittely>.
- Valtiovarainministeriö. 2012. Elinvoimainen kunta- ja palvelurakenne. Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvitys. Osa 1 Selvitysosa. Kunnat. Vol. 5a/2012. Juvenes Print. Tampereen yliopistopaino.
- Ympäristöministeriö. 2018. Maankäyttö- ja rakennuslaki uudistuu. Viitattu 5.11.2018
<https://mrluudistus.fi/>.
- Ympäristöministeriö. 2006. Ympäristöterveys yhdyskuntasuunnittelussa. Näkökulmia hyvinvointia edistävään elinympäristöön. Viitattu 14.11.2018

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38731/SY_13_2006.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

Ympäristöministeriö. 2018. Yhdyskuntarakenne. Viitattu 14.11.2018
http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun kysymykset

Teemahaastattelu

Tutkimukseni tehtävänä on vastata pääkysymykseen:

Miten maankäyttöpolitiikalla edistetään Sodankylän kunnan elinvoimaa?

Pääkysymystä täydentävät alakysymykset:

Alakysymys 1.: Mikä on maankäyttöpolitiikan merkitys kunnan tehtävissä?

Alakysymys 2.: Mitkä ovat maankäyttöpolitiikan keskeiset kehittämiskohteet?

Alakysymys 3.: Mikä kehittää kunnan elinvoimaa?

Maapolitiikalla tarkoitetaan kaavojen toteuttamiseen ja maanhankintaan liittyviä toimenpiteitä ja tavoitteita. **Maankäyttöpolitiikalla** tarkoitetaan kaavoitusta ja maapolitiikkaa.

Maankäyttöpolitiikka= yleis- ja asemakaavoitus, maankäytön kehityssuunnat, tonttien luovutusehdot/-hinnat, raakamaan hankinta, yksityisen maan saattaminen rakentamiseen, maankäytösopimusmenettely kaavoitustilanteissa.

HAASTATTELUN RUNKO

Haastattelun avulla on tarkoitus saada selville Sodankylän kunnan elinvoimaan vaikuttavia tekijöitä ja maankäyttöpolitiikan merkitystä elinvoiman edistämisessä sekä maankäyttöpolitiikan kehittämiskohteita.

TEEMAT

Elinvoima

Imago / vetovoimaisuus

Kaavoitus

Yksityinen maanomistus

Yhteistyö / osallistaminen

Elinvoima

1. Mitä mielestäsi tarkoitetaan kunnan elinvoimalla?
2. Minkälaisena koet Sodankylän kunnan elinvoimaisuuden tällä hetkellä?
3. Miten ennakoivat elinvoiman kehittyvän?
4. Miten kunta voisi mielestäsi parhaiten edistää alueensa elinvoimaa?

Imago / vetovoimaisuus

5. Minkälainen on mielestäsi Sodankylän kunnan imago elinkeinoelämän näkökulmasta?
6. Entä minkälainen imago nuorten aikuisten ja lapsiperheiden näkökulmasta?
7. Miten koet tämän hetkisen tonttien määrän ja tonttien laadun tarjonnan houkuttelevan uusia asukkaita ja yrityksiä kuntaan?
8. Mihin tekijöihin tulisi tonttien kaavoituksessa panostaa, jotta tonttitarjonta olisi houkuttelevaa ja kilpailukykyistä?

Kaavoitus

9. Miten koet kaavoituksen vaikuttavan kunnan elinvoiman kehittämisessä?
10. Onko kunnan kaavoitusprosessit ja päätöstenteko mielestäsi sujuvaa?
11. Miten kunnan kaavoitusperiaatteita ja kaavoitusprosesseja tulisi kehittää?

Yksityinen maanomistus

12. Miten koet yksityisen raakamaan maanomistuksen vaikuttavan kunnan kykyyn edistää maankäytön kehittämistä?
13. Minkälainen kunnan tulisi olla raakamaan hankinnassa?
14. Näetkö ja millä keinoin tarpeelliseksi kunnan edistää yksityisten kaavoitettujen tonttien rakentamista?

Yhteistyö/ Osallistaminen

15. Minkälaisella sopimustoiminnalla/-menettelyllä yksityisten maiden osalta laadittaisiin kaavoja ja tarvitseeko maanomistajan osallistua kunnan yhdyskuntarakentamisen kustannuksiin ja millä osuudella?
16. Minkälainen yhteistyö/osallistamismenettely tulisi olla kuntalaisten, yhteisöjen ja yrittäjien kanssa kaavoituksessa?
17. Miten koet kuntaorganisaation toimialojen ja päättäjien yhteistyön toimivan kaavoituksessa?